

ANKASAM bülten

11 Eylül 2022
SAYI: 2022/36

Türk Dünyası'nda Güçlü İşbirliğinin Yansıması: Kazakistan Cumhurbaşkanı'nın Bakü Ziyareti

11

Avrupa ile Çin Arasında
Hazar Denizi'nin Artan
Önemi

16

Pasifik'te "Tatbikatlar"
Üzerinden İnşa Edilen
"İttifaklar"

İÇİNDEKİLER

ANKASAM ANALİZ

- 03** **Tayvan Krizi Sonrası Yudh Abhyas Tatbikatı'nın Hindistan-ABD İlişkilerine Yansımaları**
Mustafa Cem KOYUNCU
- 08** **Rusya'nın İsveç ve Finlandiya'nın NATO Üyeliklerine İtirazı: Mesele Sadece Baltıklar mı?**
Dr. Doğancaz BAŞARAN
- 13** **Türk Dünyası'nda Güçlü İşbirliğinin Yansıması: Kazakistan Cumhurbaşkanlığı'nın Bakü Ziyareti**
Dr. Doğancaz BAŞARAN
- 19** **ABD Senatosu Dış İlişkiler Komitesi Başkanı Senatör Bob Menendez'in Yunanistan Ziyareti**
Cemal Ege ÖZKAN
- 25** **Kazakistan'da Güçlü Reformların Yeni Aşaması: Erken Cumhurbaşkanlığı Seçimi**
Dr. Doğancaz BAŞARAN
- 31** **Ortak Çıkarlarla Birbirine Bağlanmış İki Hazar Ülkesi: Azerbaycan ve Kazakistan**
Perizat RISBEKİZİ
- 37** **Aktif Bir Orta Hat İçin Orta Asya-Güney Kafkasya Platformu**
Emrah KAYA
- 42** **Yunanistan'daki Dinleme Skandalına İç ve Dış Tepkiler**
Cemal Ege ÖZKAN
- 06** **Rusya'nın Nükleer Silahları -2: Hançer (Kinzhal- Kh-47m2)**
Doç. Dr. Şafak OĞUZ
- 11** **Avrupa ile Çin Arasında Hazar Denizi'nin Artan Önemi**
Emrah KAYA
- 16** **Pasifik'te "Tatbikatlar" Üzerinden İnşa Edilen "İttifaklar"**
Dr. Cenk TAMER
- 22** **Hindistan-Rusya İlişkilerinde "Stratejik Ortaklığa" Doğru**
Dr. Cenk TAMER
- 28** **Hindistan-Çin Rekabeti Hint-Pasifik'e mi Taşınıyor?**
Dr. Cenk TAMER
- 34** **Belarus'un ŞiÖ Gündemi ve Olası Senaryolar**
Hüseyin YELTİN
- 39** **Rusya Afgan Sorunu'nda Topu Neden ŞiÖ'ye Atıyor?**
Dr. Doğancaz BAŞARAN

BASINDA ANKASAM

44 Medya

DERGİLER

45 Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi

Bölgesel Araştırmalar Dergisi

Çankaya Mahallesi, Cemal Nadir Sokak, No: 20 06880,
Çankaya - Ankara/Türkiye
Tel: +90 312 474 00 46 | Faks: +90 312 474 00 45 E-posta:
info@ankasam.org

Bu yayının tüm hakları Ankara Kriz ve Siyaset Araştırmaları Merkezi'ne (ANKASAM) aittir. 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu uyarınca kaynak gösterilerek yapılacak makul alıntılar dışında ANKASAM'ın izni olmaksızın yayının tümünün veya bir kısmının elektronik veya mekanik (fotokopi, kayıt ve bilgi depolama, vd.) yollarla basımı, yayını, çoğaltılması veya dağıtımını yapılamaz. Bu çalışmada yer alan görüş ve değerlendirmeler yazarına ait olup, kurumsal olarak ANKASAM'ın resmi görüşünü yansıtmaz.

Tasarım-Dizgi: Esra Karadağ

ANKASAM ANALİZ

Tayvan Krizi Sonrası Yudh Abhyas Tatbikatı'nın Hindistan-ABD İlişkilerine Yansımaları

Dünya; jeopolitik güç geçişlerinin yaşandığı, Çin ve Amerika Birleşik Devletleri (ABD) arasındaki rekabetin daha belirgin olduğu, Ukrayna Savaşı kaynaklı güvenlik algılamalarının ön plana çıktığı ve küresel sistemin dayanaklarının daha fazla sorgulandığı "kaotik/anarşik" bir düzenle karşı karşıyadır. Bu yeni düzene geçiş aşamasında yaşanan gelişmeler arasında ABD'nin Afgan-

istan'dan çekilmesini, Rusya'nın Ukrayna'ya müdahalesini ve son olarak ABD Temsilciler Meclis Başkanı Nancy Pelosi'nin Tayvan'a yaptığı ziyareti en somut örnekler olarak karşımıza çıkarmaktadır.[1]

Pelosi'nin Tayvan'a gerçekleştirdiği ziyaret, diğer küresel gelişmelerden farklı olarak doğrudan

Mustafa Cem KOYUNCU

ANKASAM
Asya-Pasifik
Araştırma
Asistanı

Çin-ABD rekabetinin artmasını tetikleyici ve sonuçları açısından küresel sistemin yapısını etkileyecek bir gelişme şeklinde değerlendirilmelidir. Zira uzun bir süredir “gri bölge stratejisi” kapsamında birbirini değerlendiren ve çatışmaya girmeden güç kazanma strateji izleyen iki devlet, ilk defa doğrudan karşı karşıya gelmiştir. ABD, yaptığı hamleyle Hint-Pasifik’te yeni bir gerçeklik yaratmış ve uzun süredir devam eden statüyü kendi lehine değiştirmiştir.

Ziyaret öncesinde üst perdeden açıklamalar yapan ve sıcak çatışma sinyali veren Pekin’in ziyaret boyunca sonrasında ortaya koyduğu tepkiler beklentileri karşılamamış ve iç kamuoyunda da tartışmalara neden olmuştur. ABD diplomatik hamlesi, Çin açısından kaybet-kaybet paradoksu olarak adlandırılabileceğimiz bir gerçeklik yaratmıştır. Zira verilecek her tepkinin Pekin’i zora sokacak bir yansıması olacaktır. Güçsüz bir tepki, Çin’in imajını zedeleyecekken; askeri bir tepkide ise uluslararası pazarlardan soyutlanması gündeme gelecektir. Bu sebeple Çin, geçmişteki geleneksel refleksi olan Tayvan hava tanımlama bölgesinin ihlali, tatbikatların daha fazla genişletilmesi ve Tayvan’a daha yakın bir mesafede bir ablukanın uygulanması gibi adımlar atmıştır.

Tayvan söz konusu olduğunda Çin’in vereceği kararlar daha duygusal tepkiler üzerinden şekillenmektedir. Bu sebeple ABD, Çin’i rasyonaliteden en uzak durduğu bölgeden vurmak istemektedir. Zira Pekin, Tayvan’ın ana karaya bağlanmasını tarihsel ve psikolojik bir sorun olarak görmektedir. Bu sebeple Tayvan’la birleşme; üçüncü dönemine hazırlanan ve adını Çin tarihine güçlü bir biçimde geçirmek isteyen Şi Cinping başta olmak üzere Çin Komünist Partisi’nin ve devletin diğer organlarının temel vaatlerinden birine dönüşmüştür.

Hint-Pasifik’teki angajmanını değiştiren ve inisiyatifi eline alan ABD’nin Tayvan’dan sonraki bir diğer hamlesi Hindistan üzerinden olmuştur. Bilindiği gibi yakın tarih baz alındığında Hindistan ile Çin arasındaki ilişkiler, inişli-çıkışlı bir seyir izlemiş ve genel olarak rekabetçi bir tutum etrafında şekillenmiştir. Özellikle de 2020 yılından itibaren ortaya çıkan sınır çatışmaları ve karşılıklı askeri kayıplar, Pekin ve Yeni Delhi ilişkilerinde süregelen gerilimin tekrar artmasına neden olmuştur.[2]

Güney Asya’nın en güçlü devletlerinden biri olan, coğrafi varlığıyla Hint Okyanusu’nun ticari ve askeri hareketliliğini denetleme gücü bulunan Hindistan, uzun bir süredir ABD’nin Hint-Pasifik politikasının kilit aktörlerindendir. 2000’li yıllarda başlayan Asya çağında Çin’in arkasında kalan Yeni Delhi, söz konusu açığı kapatmak ve yeni bir denge kurmak adına çok vektörlü bir dış

politika izlemekte ve bu anlamda Batı’yla ilişkilerini geliştirmektedir. Aynı şekilde ABD de Çin’in çevrelenmesi için Yeni Delhi’nin ; askeri, coğrafi ve demografik gücünü kullanmak istemekte ve Hindistan’la işbirliğini arttırmaktadır.

Her iki ülkenin de Çin tehdidi etrafında ortak bir perspektifte buluşması, beraberinde stratejik bir adımı getirmiştir. ABD ve Hindistan silahlı kuvvetleri, Hindistan’ın Uttarakhand eyaletinde ortak bir askeri tatbikat gerçekleştirecektir. CNN’in aktardığına göre; 2022 yılının Ekim ayı ortasında 10.000 fit yükseklikte yapılacağı açıklanan askeri tatbikatlar, yüksek irtifa harp eğitimine odaklanacaktır. Çin ve Hindistan arasındaki kontrol noktasına yaklaşık 95 kilometre uzaklıkta yapılacak bu tatbikat,[3] şüphesiz Çin’e karşı başlatılan çevreleme stratejisinin bir adımı olarak değerlendirilmelidir. Özellikle de zamanlaması ve konumu bakımından önemli bir mesaj iletecek olan tatbikat, aynı zamanda jeopolitik bir etki doğuracaktır.

ABD, Tayvan ziyaretiyle aktif ettiği yeni stratejisini, Hindistan üzerinden devam ettirme hesapları yapmaktadır. Güney Çin Denizi’nde açılan cephenin yanına Hindistan-Çin sınırında yeni bir gerilim eklemek isteyen Washington’un en temel hedefi; Çin’in gücünü ve konsantrasyonunu bölmektir. Zira Hindistan; nüfusu, ekonomik gücü, askeri kapasitesi ve coğrafi konumu hesaba katıldığında Çin’e karşı önemli bir caydırıcı güç görünümündedir. Nitekim bu bakış açısı ABD’li resmi yetkililerin açıklamalarına da yansımıştır. ABD Donanması’nın Deniz Harekâtı Başkanı Amiral Mike Gilday, 25 Ağustos 2022 tarihinde Washington’da Heritage Foundation tarafından düzenlenen bir seminerde şu açıklamayı yapmıştır:[4]

“Çin’i, sadece Hint Pasifik merceğinden düşünemezsiniz. Aynı zamanda Hint Okyanusu’na, Kuşak-Yol Projesi’nin geçtiği alanlara ve ekonomik ilişkiler sürdürdüğü bölgelere bakmalısınız.. Çin’in şimdi sadece doğuya, Güney Çin Denizi’ne veya Tayvan Boğazı’na bakması değil; aynı zamanda Hindistan’a da bakması gerekiyor... Hint Okyanusu, bizim için giderek daha önemli hale geliyor. Hindistan ve Çin’in sınır hatlarında yaşadığı problemler ve kısa süreli çatışmalar stratejik olarak önemli görünüyor. ABD ve Japonya’nın Hindistan’dan beklemesi gereken şey; Güney Asya’da mümkün olduğunca güçlü olmak ve Çin’in dikkatini etkin bir şekilde çekerek, ikinci bir cephe oluşturmaktır.”

ABD’nin Özgür ve Açık Hint-Pasifik stratejisi kapsamında Hindistan’dan beklediği rol ve hedeflerin yanında Hindistan’ın da Washington’dan beklediği stratejik hedefleri vardır. Yeni Delhi, son dönemde ABD’nin AUKUS hamlesiyle Hindistan’ı göz ardı etmesinden rahatsız olmuştur. Bununla birlikte son dönemde

Ukrayna Krizi’ni sürekli gündemde tutan ABD’nin, Çin’in Hindistan sınırındaki askeri yığınaklarına atıfta bulunmaması da uzun süredir Yeni Delhi’nin eleştirdiği bir noktadır. Nitekim Hindistan-Çin ilişkileri ve jeostratejik çalışmalar yapan Hindistan Eski Ulusal Güvenlik Danışma Kurulu üyesi ve Hindistan Eski Dışişleri Bakanlığı Politika Danışma Grubu üyesi Brahma Chellaney ABD ve Hindistan arasındaki çatlağı şu sözlerle açıklamıştır:[5]

“Biden, Çin’in endişelerini yatıştırmaya çalışarak, QUAD’ın gündemini giderek sulandırmış ve iklim değişikliği, sürdürülebilirlik, küresel sağlık ve ortak teknoloji prensiplerini ilerletmek gibi alanlara değinmiştir. Ancak QUAD, Çin’in yayılmacılığına karşı bir duruş olarak tasarlanmıştır. Biden, Çin’in Hindistan’a karşı yaklaşık iki yıldır sürdürdüğü sınır saldırganlığı hakkında henüz yorum yapmamıştır. ABD, Pekin’den Hindistan sınırına yığıldığı yaklaşık 200.000 Çinli askerini geri çekmesini de istememiştir. Yine de Rusya’yla giriştiği yeni Soğuk Savaşı’nda Hindistan’ı yanına çekmeye çalışan Biden, Rus saldırganlığını tartışmak için 3 Mart 2022 tarihinde video bağlantısıyla özel bir QUAD zirvesine ev sahipliği yapmıştır. Ancak Beyaz Saray’ın olağandışı kısa açıklamasından da anlaşılacağı üzere zirve, çok az başarı sergilemiştir. Hindistan Başbakanı Narendra Modi, QUAD’ın alanını Ukrayna’ya genişletmesine karşı çıkmış ve QUAD’ın Hint-Pasifik bölgesindeki temel hedefine odaklanması gerektiğini söylemiştir.”

Hindistan, bir yandan bölgesel liderlikten daha geniş bir etki yaratma politikaları izlerken; diğer taraftan da Çin’e karşı Atlantik desteğini daha fazla arkasında hissetmek istemektedir. Her ne kadar Hint-Pasifik stratejisinin en önemli aktörlerinden biri olsa da Yeni Delhi, Anglo-Sakson kulübünün dışında bir Asya ülkesidir. Bu nedenle Hindistan, ABD’den Çin’in Hindistan sınır hattında bulunan askeri genişlemesinde daha fazla rol almasını ve uluslararası kamuoyunun bölgeye daha fazla dikkat çekmesini sağlamasını istemektedir. Böylece Hindistan, Çin’le yaşadığı ontolojik güvenlik sorununda güçlü bir ittifak oluşturacak ve riskleri minimize edecektir.

Her iki ülkenin de geleceğe yönelik hedefleri ve çıkarları hesaplandığında, 2022 yılının Ekim ayında Uttarakhand Eyaleti’nde gerçekleştirecek askeri tatbikatın hem ABD’nin hem de Hindistan’ın birbirlerinden beklediği adımlarla tam olarak örtüşeceğini söylemek yanlış olmayacaktır. Bu tatbikatla Washington, Çin’in dikkatini bölgeye çekerken Hindistan da son dönemde uyguladığı tarafsızlık politikasının Çin için geçerli olmadığını ve ABD’nin yanında yer alacağını teyit edecektir. Gelecek dönemde Çin’in dikkatini Güney Asya’ya daha çok vereceği tahmininden hareketle, bölgesel rekabetin artacağını söylemek ve Çin’in de kendi müttefiki ülkeler üzerinden hamle yapacağını varsaymak, geleceği okumada doğru bir bakış açısı sağlayacaktır.

[1] Yimou Lee-Sarah Wu, “Pelosi Arrives in Taiwan Vowing U.S. Commitment; China Enraged”, Reuters, <https://www.reuters.com/world/asia-pacific/pelosi-expected-arrive-taiwan-tuesday-sources-say-2022-08-02/>, (Erişim Tarihi: 30.08.2022).

[2] “India-China Clash: 20 Indian Troops Killed in Ladakh Fighting”, BBC News, <https://www.bbc.com/news/world-asia-53061476>, (Erişim Tarihi: 30.08.2022).

[3] Vedika Sud-Barbara Starr-Sahar Akbarzai-Kathleen Magramo, “US to Take Part in Military Exercise Near India’s Disputed Border with China”, CNN, <https://edition.cnn.com/2022/08/06/india/india-us-military-exercise-line-of-actual-control-china-intl-hnk/index.html>, (Erişim Tarihi: 30.08.2022).

[4] “India Presents China with two-front Problem, Says US Navy Chief”, The Times of India, <https://timesofindia.indiatimes.com/india/india-presents-china-with-two-front-problem-says-us-navy-chief/articleshow/93845731.cms>, (Erişim Tarihi: 30.08.2022).

[5] Brahma Chellaney, “Ukraine War Puts U.S. Indo-Pacific Strategy in Jeopardy”, Nikkei Asia, <https://asia.nikkei.com/Opinion/Ukraine-war-puts-U.S.-Indo-Pacific-strategy-in-jeopardy>, (Erişim Tarihi: 30.08.2022).

ANKASAM ANALİZ

Rusya'nın Nükleer Silahları -2: Hançer (Kinzhal- Kh-47m2)

Rusya ve Amerika Birleşik Devletleri (ABD) nükleer silahlanmayı hızlandıracak adımlar atmaya devam ederken; hipersonik silah çalışmaları konusunda da tarafların ivmesini arttırdığı görülmüş ve hipersonik füzeler, önümüzdeki dönemde dünya silahlanma çalışmalarının temelini oluşturacak bir trend haline gelmiştir. Çok yüksek hızları ve mevcut savunma silahlarını aşacak kapasiteleri nedeniyle bu yeni silah sistemleri, nükleer bir savaşın maliyetini daha da yükseltmiştir. Bu da ilk vuruş ve ikinci vuruş kavramlarının yeniden sorgulanması ihtiyacını

ortaya çıkarmıştır. Söz konusu silahların "caydırıcılık" kavramını nasıl etkileyeceğini ise zaman gösterecektir. Muhtemelen "Yeni Soğuk Savaş" hipersonik silah sistemlerinin gölgesinde şekillenecektir.

Rusya Savunma Bakanı Sergey Şoygu Rusya'nın Ukrayna'da 3 kez Kinzhal hipersonik füzelerini kullandığını ifade ederek Rusya'nın hipersonik silah sistemlerinde deneme aşamasından kul lanma evresine geçtiğini net bir şekilde ortaya koymuştur. Şoygu, Kinzhal füzelerinin yüksek

Doç. Dr. Şafak OĞUZ
ANKASAM
Güvenlik
Danışmanı

öncelikli hedeflere isabet konusunda çok büyük başarı elde ettiğini, diğer silahlarla kıyaslanamayacak etkinlikte olduğunu ve bu füzeleri düşürmenin neredeyse imkânsız olduğunu belirtmiştir.[1]

2018 yılının Mart ayında Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin'in "gelecek nesil silahları" olarak tanıttığı 6 yeni nesil silah sisteminden biri olan Kinzhal füzeleri, nükleer ve konvansiyonel harp başlığı taşıyabilen ve havadan atılan hipersonik silah sistemleridir. MiG-31K savaş uçakları ve dizayn edildikten sonra TU-22M3 bombardıman uçaklarıyla kullanılabilecek şekilde tasarlanan bu füzeler, sesin 10 katı hıza (10 mach) erişebilme kabiliyetine sahiptir.[2] Füzenin MiG-31 savaş uçağıyla kullanılması durumunda 2.000 km, TU-22M3 bombardıman uçağıyla kullanılması halinde (uçuş menzili ilave edildiğinde) ise 3.000 km menzile eriştiği ifade edilmektedir.[3]

Kinzhal'in SARMAT ve AVANGARD silah sistemlerinden en büyük farkı, onlar gibi stratejik seviyede ve sadece nükleer görevler icra etme kabiliyeti olan silahlar değil; aynı zamanda taktik seviyede konvansiyonel bir silah şeklinde de kullanım özelliğinin bulunmasıdır. Nitekim Ukrayna'da yer altındaki mühimmat ve silah depolarına karşı kullanılması, bu özelliğinin neticesidir. Ayrıca mevzubahis füzelerin menzil avantajı vesilesiyle hasım olarak gördüğü devletlerin hava sahasına girmeden kendi ülkesinin ya da dost devletlerin hava sahası üzerinden üçüncü devletleri vurma kabiliyeti bulunmaktadır.

Başta Putin olmak üzere Rus yetkililer, bahsi geçen silahın durdurulamaz olduğunu ifade etseler de Batılı kaynaklar, silahın özelliklerinin olağanüstü olmadığı şeklinde yorumlar yapmaktadır. Zira Batılılar, özellikle de son dönemde geliştirilen hipersonik seyir füzelerini göz önünde bulunduran yorumlar yaparak bu füzelerin balistik uçuş rotasına sahip olmasından dolayı bu silahların çok üstün bir teknolojiyi barındırmadığını iddia etmektedir. Ayrıca yakın dönemde çalışılan neredeyse tüm silah sistemlerinin hipersonik özelliğe sahip olduğu da iddia edilmektedir.

Başta ABD olmak üzere Batılı devletlerin hipersonik silah sistemlerine yönelik çalışmaları devam ederken; Rusya'nın Kinzhal füzelerini envanterine dahil etmesi, bu iddiaların çok da geçerli olmadığına işaret etmektedir. Nitelim Rus yetkililer tarafından 10 kadar MiG-31 K savaş uçağına bu füzelerin montesinin yapıldığı dile getirilmiştir.[4] Hatta bu savaş uçaklarından 3 adedi Kaliningrad bölgesine konuşlandırılmıştır.[5] Ukrayna'da söz konusu silahların kullanılması, aslında Rusya'nın başta Kinzhal olmak üzere hipersonik füzeler konusunda ne kadar ilerleme sağladığını gözler önüne sermektedir. Sonuç olarak içinde bulunduğumuz Yeni Soğuk Savaş, hipersonik silahlar çerçevesinde şekillenmeye çoktan başlamıştır.

[1] "Russia Says It Has Deployed Kinzhal Hypersonic Missile Three Times Ukraine", Reuters, <https://www.reuters.com/world/europe/russia-says-it-has-deployed-kinzhal-hypersonic-missile-three-times-ukraine-2022-08-21/>, (Erişim Tarihi: 01.09.2022).

[2] Ses hızının 5 katından daha hızlı uçabilen sistemler hipersonik olarak adlandırılmaktadır.

[3] "Russian Strategic Bomber to Extend Kinzhal Hypersonic Missile's Range-Source", Tass, <https://tass.com/defense/1013794>, (Erişim Tarihi: 01.09.2022).

[4] Abraham Ait, "Russia Inducts Its Own Carrier Killer Missile and Its more Dangerous than Chian's", The Diplomat, <https://thediplomat.com/2018/05/russia-inducts-its-own-carrier-killer-missile-and-its-more-dangerous-than-chinas/>, (Erişim Tarihi: 01.09.2022).

[5] "MiG-31 Jets with Kinzhal Missiles Go on Combat Alert in Russia's Westernmost Region", TASS, <https://tass.com/defense/1495285/>, (Erişim Tarihi: 01.09.2022).

ANKASAM ANALİZ

Rusya'nın İsveç ve Finlandiya'nın NATO Üyeliklerine İtirazı: Mesele Sadece Baltıklar mı?

16 Ağustos 2022 tarihinde düzenlenen Moskova Uluslararası Güvenlik Konferansı'nda yaptığı konuşmada Rusya Savunma Bakanı Sergey Şoygu, ülkesinin Baltıklar ve Kuzey Kutbu'ndaki topraklarını savunma noktasındaki yeteneklerini yeniden gözden geçireceklerini açıklamıştır.[1] 18 Ağustos 2022 tarihinde ise Moskova yönetimi, "Kinjal" hipersonik füzelerini taşıyan üç savaş uçağını stratejik caydırıcılık önlemlerinin parçası olarak Rusya'nın Avrupa'daki tek toprak parçası

olan Kaliningrad'a konuşlandırdıklarını duyurmuştur.[2] Şüphesiz bu durum, Baltıklar'da tansiyonun daha da yükseleceğine işaret etmektedir.

Bilindiği üzere, Rusya'nın Ukrayna'ya yönelik müdahalesinin ardından İsveç ve Finlandiya, uzun yıllar boyunca yürüttükleri tarafsızlık politikasından vazgeçerek Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü'ne (NATO) üyelik başvurusu yapmıştır.

Dr. Doğan Başaran
ANKASAM
Uluslararası İlişkiler
Uzmanı

Bu anlamda Stockholm ve Helsinki yönetimlerinin NATO üyeliğine dair yürütülen süreç, Rusya'nın tehdit algılamalarının derinleşmesine sebebiyet vermektedir. Zira Rusya, zaten mevcut durumda NATO'nun kendisini Karadeniz üzerinden kuşatmaya çalıştığını düşünmektedir.

Bu anlamda 2007 yılında Romanya ve Bulgaristan'ın NATO'ya üye olarak kabul edilmesinin Moskova açısından jeopolitik bir travma yarattığı ifade edilebilir. Nitekim bahse konu olan üyeliklerle birlikte Kremlin, NATO'nun eski Doğu Bloku ülkelerinde ilerleyebileceği son sınıra ulaştığı kanaatine varmıştır. Bu nedenle de Moskova yönetimi, NATO'nun Rus yakın çevresindeki genişleme hamlelerini "savaş sebebi" şeklinde nitelendirmektedir. Bu yüzden de Rusya, 2008 senesinde Gürcistan'a ve 2014 ile 2022 yıllarında da Ukrayna'ya müdahale etmiştir.

Bahsi geçen ülkeler üzerinden yaşanan tartışmalar daha ziyade geniş Karadeniz jeopolitiğiyle ilişkili olsa da Kremlin yönetimi, İsveç ve Finlandiya'nın üyelikleri vesilesiyle söz konusu kuşatmanın Baltıklar coğrafyasını da içerecek bir biçimde genişletileceği kaygısına kapılmıştır. Zira zikredilen devletlerin NATO üyesi olması, bu ülkelerde NATO üslerinin kurulması ihtimalini barındırmaktadır. Bu da Batı'nın Baltık Denizi'nde faaliyet göstermesi anlamına gelecektir. Kuşkusuz bu olasılıklar, Rusya açısından son derece rahatsız edicidir.

Vurgulamak gerekir ki; bölgede bir güvenlik ikilemi meydana gelmektedir. Çünkü İsveç ve Finlandiya'nın Atlantik İttifakı'na yönelmelerinin temelinde bu devletlerin Rusya'ya ilişkin tehdit algılamaları belirleyici olmaktadır. Ukrayna'daki savaşın ardından Rusya'nın saldırılarının bir sonraki hedefi olabileceğini düşünen devletler, NATO'ya üye olmaya çalışırken; Moskova da söz konusu ülkelerin üyelik ihtimalini kendisine uygulanan kuşatmanın genişletilmesi şeklinde değerlendirmektedir.

Üstelik mesele bundan ibaret değildir. Zira güvenlik ikileminin bir parçası olarak Baltık coğrafyasının militarize olma ihtimali vardır. Bu konuyu açmak gerekirse, NATO üyeliğinin akabinde bahsi geçen ülkelerde kurulacak üslere yanıt olarak Rusya'nın Baltık Denizi'nin kıyısında yer alan topraklarına; yani Kaliningrad'a nükleer silahlar konuşlandırarak militarize etme olasılığı göz ardı edilemeyecek bir senaryodur. Nitekim 2022 yılının Mayıs ayında Kaliningrad'da düzenlediği tatbikat esnasında Rusya, nükleer saldırı simülasyonu kullanarak buna yönelik bir mesaj vermiştir.[3] Dahası Kremlin yönetimi, zaten halihazırda bölgeye hipersonik füzeler taşıyabilen savaş uçakları konuşlandırmıştır. Bu da bölgede bir silahlanma yarışının başladığını ortaya koymakta ve söz konusu yarışın kontrolden çıkabileceğine işaret etmektedir. Yani Baltık coğrafyasında kırılgan bir güvenlik zemini vardır. Bu kırılganlık ise çatışma riskini beraberinde getirmektedir.

Dahası Moskova yönetimi, NATO'nun İsveç ve Finlandiya'nı üyeliklerine sıcak bakmasını, Arktik boyutuyla birlikte düşünmekte ve Amerika Birleşik Devletleri'nin (ABD) ittifak üzerinden "Arktik Açılımı" gerçekleştirmeye çalıştığına inanmaktadır. Zira küresel ısınmaya paralel olarak yeni su yollarının oluşması ve zengin doğal kaynakları hasebiyle Washington yönetiminin Arktik bölgesindeki etkisini arttırmaya dönük bir takım hamleler yapması, şaşırtıcı olmayan ve hatta beklenen bir durumdur. Bu ise Rusya'nın yeni deniz doktrininde de yoğun bir şekilde vurguladığı Arktik jeopolitiğindeki ulusal çıkarlarını tehdit edecek mahiyettedir.

Mevzubahis doktrine göre Rusya, Arktik jeopolitiğini ulusal denizcilik politikasının öncelikli alanlarından biri olarak nitelendirmektedir. Bölgenin zengin yeraltı kaynaklarının yanı sıra Kuzey Deniz Rotası da Moskova'nın önemsedığı hususlardandır. Çünkü bu rota, ulaştırma maliyetlerini ve süresini kısaltacak olması sebebiyle küresel aktörlerin ilgisini cezbetmektedir. Bu nedenle de büyük bir deniz gücü olmak isteyen Moskova yönetimi, su yollarının kontrolüne büyük önem vermektedir.

Su yollarının kontrolü bağlamında ABD ve dolayısıyla NATO'nun Arktik'teki etkisinin asgari düzeyde kalmasını savunan Moskova, bölgedeki çıkarları hasebiyle münhasır ekonomik bölge ve kıta sahanlığı tartışmalarıyla da bölgede varlık göstermeye çalışmaktadır. Nitekim Rusya'nın yeni deniz doktrininde Spitsbergen, Franz Josef Land ve Novaya Zemlya takımadaları ve Wrangel Adası gibi Arktik'e yakın alanlarda yer alan kara parçalarındaki deniz faaliyetlerini arttırma amacını vurgulaması dikkat çekicidir. Zikredilen adalar arasında Spitsbergen gibi Norveç'in egemenliğinde bulunan yerlerin bulunması da göz ardı edilemeyecek bir husustur. Norveç'in bir NATO üyesi olması göz önünde bulundurulduğunda, İsveç ve Finlandiya'nın üyeliklerine ilişkin yürütülen sürecin Rusya'da yarattığı rahatsızlık çok daha iyi anlaşılmaktadır.

Kısacası Kremlin yönetimi, bu ülkelerin üyeliği vesilesiyle NATO'nun ve dolayısıyla ABD'nin Arktik coğrafyasındaki nüfuzunun artmasından kaygı duymakta ve kendi ulusal güvenliğine yönelik bir tehdit olarak değerlendirmektedir.

Sonuç olarak İsveç ve Finlandiya'nın NATO'ya üye olmalarına ilişkin yürütülen süreç üzerinden yaşanan gelişmelerin Arktik coğrafyasındaki güç dengelerini etkilemesi ve Kuzey Deniz Rotası başta olmak üzere yeni su yolları boyutunu barındırması hasebiyle Moskova yönetimi, Helsinki ve Stockholm'ün jeopolitik tercihlerinden son derece rahatsızdır. Bu nedenle de Şoygu'nun da işaret ettiği üzere, Baltıklar ve Kuzey Kutbu'ndaki topraklarını savunma olasılığını yeniden gözden geçirmeye hazırlanmaktadır. Rusya Savunma Bakanı'nın açıklamasında Kuzey Kutbu vurgusunun yer aldığı da düşünüldüğünde, Arktik jeopolitiğinin küresel güç mücadelesinin yeni oyun sahası haline geldiği söylenebilir. Yani meselenin Baltıklardan ibaret olmadığı öne sürülebilir.

[1] "Россия пересмотрит условия безопасности на Балтике", Lenta, <https://m.lenta.ru/news/2022/08/16/gffgu/amp/>, (Erişim Tarihi: 18.08.2022).

[2] "Rusya, Stratejik Caydırıcılık İçin "Kinjal" Füzerini Uçaklarla Kaliningrad'a Gönderdi", Anadolu Ajansı, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/rusya-stratejik-cay-diricilik-icin-kinjal-fuzelerini-ucaklarla-kaliningrada-gonderdi/2664046>, (Erişim Tarihi: 18.08.2022).

[3] Köksal Akpınar, "Avrupa'nın Ortasında Rus Toprağı: Kaliningrad", TRT Haber, <https://www.trthaber.com/haber/dunya/avrupanin-ortasinda-rus-topragi-kaliningrad-678442.html>, (Erişim Tarihi: 18.08.2022).

ANKASAM ANALİZ

Avrupa ile Çin Arasında Hazar Denizi'nin Artan Önemi

2013 yılında Çin'in Kazakistan'dan dünyaya duyurduğu Kuşak-Yol Projesi'nin temel amacı, Çin'den Avrupa'ya uzanacak olan çeşitli hatların inşa edilmesiydi. Küresel bir vizyonla hareket eden ve güzergahlar belirleyen Çin, milyarlarca doları aşan yatırımlarla projeyi hayata geçirmeye başlamıştır. Ülkelerde altyapı yatırımları yapan Çin, en kısa zamanda, en az maliyetle ve en güvenli bölgelerden Batı'yla olan ticareti sürdürmeyi amaçlamıştır. Ayrıca Pekin yönetimi,

proje kapsamında çeşitli ülkelerde ekonomik temelli işbirlikleri geliştirmeyi hedeflemektedir.

Çin'in Batı'ya ulaşması noktasında yaşadığı ana sorunlardan en önemlisi, güzergahtaki ülkelerdeki istikrarsızlıklar, güvenlik tehditleri ve yaşanan çatışmalardır. Bu durum hem yatırımların hem de ticari malların güvenliğini tehlikeye düşürmektedir. Bunun karşısında ise Pekin yönetimi, görece daha güvenli olduğu ve işbirlikleri

Emrah KAYA
ANKASAM Orta
Asya Uzmanı

gerçekleştirdiği ülkelere yönelmektedir. Avrupa ülkelerinin de tehditlerden uzak ve en az maliyetle ticaretin sürdürülebilmesi konusunda Çin’le benzer bir tutuma sahip olduğu söylenebilir.

Bu noktada Çin ile Avrupa arasında öne çıkan en önemli güzergahlardan biri Hazar Denizi’nin de bulunduğu Orta Hat’tır. Çin’den başlayarak Avrupa’ya uzanan hat iki kola ayrılmaktadır. Kuzey kol olarak tanımlayabileceğimiz rota, Çin-Kazakistan-Hazar Denizi-Azerbaycan şeklinde devam etmektedir. Güney kol ise Çin-Kırgızistan-Özbekistan-Türkmenistan-Hazar Denizi-Azerbaycan güzergahında ilerlemektedir. Azerbaycan’da birleşen hatlar daha sonra Gürcistan üzerinden Türkiye’ye ve neticede Avrupa’ya ulaştırılmaktadır. Zengezur Koridoru’nun hayata geçirilmesiyle birlikte bu rota, daha da kısalacaktır.

Hazar Denizi açısından bakıldığında, öncelikle son dönemlerde denizin iki tarafında bulunan Azerbaycan, Kazakistan ve Türkmenistan arasında bir yaklaşma söz konusudur. Zira Azerbaycan ile Türkmenistan, 2021 yılının Ocak ayında Hazar Denizi’nde Dostluk sahasına dair anlaşmaya varmıştır. Kazakistan da 2022 yılının Ocak ayından bu yana hem Azerbaycan’la hem de Gürcistan’la çeşitli temaslarda bulunmuştur.

Söz konusu temaslara temel amacı ise Orta Asya ile Kafkasya arasında inşa edilecek güçlü bağlarla güvenli ve işler bir güzergah inşa etmektir. Orta Hat’tın daha işlek ve kazançlı olması için de bölge devletlerinin Avrasya nazarında önemli bir vizyon belirlediği söylenebilir. Zira Kazakistan, Çin’in Orta Hat’tı kullanması konusunda çağrıda bulunmuştur.[1]

Hazar Denizi’nde ülkeler arasındaki yaklaşmanın Çin ile Avrupa arasında güvenli bir bağ kurulmasına imkan tanıdığı söylenebilir. Bu noktada Çin’in ve Avrupa ülkelerinin Hazar politikaları ve Azerbaycan, Kazakistan ve Türkmenistan’la olan ilişkileri büyük bir önem arz etmektedir. Öncelikle Çin’in üç ülkeyle de önemli ilişkileri olduğu bilinmektedir. Örneğin Azerbaycan, Çin’in Kafkasya’da ilişkilerinin en yoğun olduğu ülkedir. Kazakistan, Pekin yönetimi nezdinde jeopolitik ve jeoekonomik açıdan hayati öneme sahiptir. Zira Batı’ya ulaşma noktasında en istikrarlı ve kısa mesafeli güzergahların önemli bir kısmı, Kazakistan topraklarından geçmektedir. Türkmenistan ise başta enerji olmak üzere pek çok alanda Çin’le yoğun ilişkilere sahiptir.

Avrupa ise bir süredir Orta Asya ve Kafkasya’yla olan bağlarını geliştirmektedir. Özellikle de Azerbaycan’ın Hazar Denizi’ndeki stratejik konumu bunu bir gereklilik haline getirmektedir. İkinci Karabağ Savaşı’nın ardından Kafkasya’da inşa edilen düzenin istikrar getirmesi, Avrupa’ya bölge ülkeleriyle sağlıklı ilişkiler kurma noktasında olanak sağlamıştır. Avrupa ülkelerinin ulaşım ve taşımacılığının yanı sıra enerji konusunda da Hazar ülkeleriyle ilişkilerini geliştirmek istediği bilinmektedir. Bu amaçla da Nabucco, TANAP ve TAP gibi boru hatları projelerini desteklediği bilinmektedir. Bunun yanı sıra Hazar’ın doğusuyla sağlıklı ilişkiler kurabilmek için çeşitli seviyelerde hem Kazakistan hem de Türkmenistan’a ziyaretler düzenlenmektedir.

Sonuç olarak Orta Hat’tın aktif bir şekilde kullanılması Avrasya’da güçlü ve kazan-kazan mantığıyla şekillenen bağların inşa edilmesi demektir. Özellikle de Orta Asya ve Kafkasya’nın stratejik konumlarının bir kazanca dönüştürülmesi ülkelerin sürdürülebilir kalkınmasına imkan sunacaktır. Bu durum ise bölgeler ve ülkeler arasındaki birlikteliği güçlendirecektir. Ayrıca Avrasya’nın kalbinde ekonomik olarak istikrar kazanan ülkelerin terör örgütleri, radikal unsurlar ve ayrılıkçı gruplarla mücadele etmesinin önü açılacaktır. Bu kapsamda Orta Asya ve Kafkasya’nın güvenliğinin ve istikrarının sağlanması, doğrudan Avrasya’nın güvenliğine de katkıda bulunacaktır. Zira Afganistan merkezli sorunların devam ettiği ve ekonomik nedenlerle toplumsal hareketlerin yaşandığı bir dönemde Avrasya’nın en önemli ihtiyacı, dayanışma halinde olan ve çeşitli sorunlara kendi başlarına karşı koyabilen güçlü ulus-devletlerdir.

[1] “Kazakh Prime Minister Calls To Intensify Cooperation Through Trans-Caspian International Transport Route At Boao Forum For Asia”, The Central Asia, <https://thecentralasia.com/neighbors/china/22/04/2022/kazakh-prime-minister-calls-to-intensify-cooperation-through-trans-caspian-international-transport-route-at-boao-forum-for-asia/> (Erişim Tarihi: 30.08.2022).

ANKASAM ANALİZ

Türk Dünyası’nda Güçlü İşbirliğinin Yansıması: Kazakistan Cumhurbaşkanı’nın Bakü Ziyareti

Kazakistan Cumhurbaşkanı Sayın Kasım-Çömert Tokayev, 24 Ağustos 2022 tarihinde Azerbaycan’ın başkenti Bakü’yü ziyaret etmiştir. Söz konusu ziyaret, Sayın Tokayev’in 19 Ağustos 2022 tarihindeki Soçi ziyareti vesilesiyle Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin’le yaptığı görüşmeden kısa bir süre sonra gerçekleşmesi ned-

eniyle son derece dikkat çekicidir. Bu durum, Sayın Tokayev’in bölgesel işbirliği süreçlerinde üstlendiği yapıcı rolü ortaya koyması bakımından oldukça mühimdir.

Sayın Tokayev’in Azerbaycan ziyaretinin ana gündem maddesinin Orta Koridor merkez-

Dr. Doğan BAŞARAN
ANKASAM
Uluslararası İlişkiler Uzmanı

li işbirliği projeleri olduğu söylenebilir. Bilindiği gibi Orta Koridor, Çin'den başlayan Orta Asya'yı geçerek Hazar Denizi üzerinden Kafkasya'ya ulaşan ve ardından da Türkiye aracılığıyla Avrupa'ya açılan enerji ve transit taşımacılık rotasının adıdır. Bu güzergahın ehemmiyeti, muadili olarak düşünülen projelere kıyasla çok daha düşük maliyetli ve çok daha güvenli olmasından kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla Orta Koridor, Asya ile Avrupa'nın bağlanmasında ya da bir diğer ifadeyle Doğu-Batı eksenli işbirliklerindeki en kilit rota konumundadır. Sayın Tokayev'in Bakü ziyareti de Orta Koridor'un önemini bir kez daha gözler önüne sermiştir.

Hatırlanacağı üzere, 18 Ağustos 2022 tarihinde Kazakistan'ın KazMunayGas Yönetim Kurulu Başkanı Sayın Magzum Mirzagaliyev ile SOCAR Başkanı Sayın Rovshan Necef'in Bakü'de bir araya gelmiş ve Hazar merkezli altyapı projelerinde ikili işbirliğini geliştirmenin yollarını ele almıştır.[1] Aslında Sayın Mirzagaliyev'in Sayın Necef'le olan görüşmesini, Sayın Tokayev'in Bakü ziyaretine yönelik bir ön hazırlık şeklinde nitelendirmek mümkündür. Çünkü Sayın Tokayev'in gündeminde Orta Koridor'un en önemli bağlantı noktası olan Hazar Denizi merkezli işbirliği süreçleri yer almıştır.

Ziyaret esnasında Azerbaycan Cumhurbaşkanı Sayın İlham ile Sayın Tokayev arasında ikili görüşme gerçekleşmiştir. Azerbaycan Cumhurbaşkanlığı Basın Servisi'ne göre, yapılan toplantıda Sayın Aliyev şunları söylemiştir:[2]

“Sayın Cumhurbaşkanı, Azerbaycan'a hoş geldiniz. Sizi gördüğüme çok sevindim. Ziyaretinizin çok başarılı ve dostane geçeceğinden eminim, Kazakistan ile Azerbaycan arasındaki kardeşlik ilişkileri yeni bir seviyeye çıkacaktır.”

Türk Dünyası'nın iki kardeş ülkesi arasındaki güçlü işbirliği arayışını yansıtan bu sözler, taraflar arasındaki münasebetlerin yeni bir seviyeye taşınacağını göstermesi hasebiyle son derece önemlidir. Bu yeni seviye ise Orta Koridor üzerinden derinleştirilecek ilişkilere işaret etmektedir. Lakin Nur-Sultan ile Bakü arasındaki münasebetlerin kapsamı, bununla sınırlı değildir. Çünkü taraflar Tokayev'in ziyareti vesilesiyle üç konu daha gündeme gelmiştir. Bunlar şu şekilde sıralanabilir:

- Karşılıklı çıkarlara öncelik verecek şekilde kazan-kazan mantığıyla şekillenen iktisadi-ticari ilişkilerin geliştirilmesi
- Kültürel etkileşimin artırılması vesilesiyle kardeşlik bağlarının güçlendirilmesi
- “Stratejik Ortaklık” durumuna dönüşebilecek şekilde uluslararası örgütler nezdindeki ortak duruşun sürdürülmesi ve

güçlendirilmesi

Yukarıda belirtilen hususlara değinmek gerekirse, öncelikle Kazakistan ile Azerbaycan arasındaki ekonomik işbirliğini geliştirme arzusundan bahsedilmelidir. Nitekim Sayın Tokayev'in ziyareti sırasında Bakü, Kazakistan-Azerbaycan İş Konseyi'nin ilk toplantısına ev sahipliği yapmıştır. İlk toplantı olması hasebiyle aslında Bakü'nün tarihi bir ana tanıklık ettiği ifade edilebilir. Söz konusu toplantıda çok sayıda belge imzalanmış ve ekonomik ilişkileri geliştirme iradesi somut bir biçimde gösterilmiştir. Nitekim toplantıda yaptığı konuşmasında bulunan Kazakistan Dış Ticaret Odası Yönetim Kurulu Başkanı Ayan Erenov, iki ülke arasındaki ticari ve ekonomik ilişkilerin geliştirilmesi gerektiğini, önlerinde büyük bir potansiyelin bulunduğunu söylemiştir. Ayrıca Erenov, en büyük umutlarının da lojistik, enerji ve inşaat alanlarında olduğunu dile getirmiştir.[3] Erenov'un “en büyük umut” şeklinde tanımladığı alanlarda lojistik ve enerji işbirliğine yer vermesi ise esasen Orta Koridor'a yapılan atıftan başka bir şey değildir.

Sayın Tokayev'in ziyareti sırasında iki ülke arasındaki kardeşlik bağını güçlendirmeye dönük kültürel etkileşimi geliştirmeye yönelik çabalar da ön plana çıkmıştır. Nitekim Kazakistan-Azerbaycan İş Konseyi Toplantısı'nda imzalanan belgeler arasında Türk Dünyası'nın kültür başkenti Şuşa ile Türk Dünyası'nın manevi başkenti Türkistan şehirlerinin kardeş şehir olarak kabul edilmesini sağlayan anlaşma da yer almaktadır.[4]

Aslında bu şehirlerin özelliklerine bakıldığında, yalnızca Kazakistan ile Azerbaycan arasındaki kardeşlik hukukunun geliştirilmesinin amaçlandığını söylemenin eksik kalacağı vurgulanmalıdır. Zira Azerbaycan'ın Şuşa şehri ile Kazakistan'ın Türkistan kentinin kardeş şehir haline gelmesi, güçlü Türk Dünyası'nın inşa edilmesine yönelik çalışmaların belki de en anlamlı hamlelerinden biridir. Dolayısıyla Sayın Tokayev'in Bakü ziyareti hem Türk Dünyası entegrasyon süreçlerinin güçlendirilmesi hem de Türk Dünyası'nın müşterek projesi olan Orta Koridor'un öneminin tüm dünyaya gösterilmesi bakımından çok değerlidir.

Diğer taraftan Nur-Sultan ile Bakü arasındaki kardeşlik hukukunu yansıtan bir gelişme de bahsi geçen ziyaret vesilesiyle Kazakistan'ın Karabağ'da çocuklar için “Yaratıcı Gelişim Merkezi” kuracağını duyurulmasıdır.[5] 600 öğrenciye eğitim verecek bu merkezin en temelde bir teknoloji okulu olarak hizmet edeceği anlaşılmaktadır.[6] Bu da Türk Dünyası'nın çağın gerekliliklerine uygun bir biçimde bilimsel gelişmelere atfettiği önemi yansıtmaktadır. Bu noktada mevzubahis merkez için Karabağ'ın seçilmesi ise Kazakistan'ın Türk Dünyası'nın hassas olduğu Karabağ konusunda ne kadar duyarlı hareket ettiğini göstermektedir.

Söz konusu ziyaret vesilesiyle iki ülke arasındaki ilişkileri stratejik ortaklık düzeyine taşıyacağı öngörülebilecek bir karar da alınmıştır. Bu da tarafların uluslararası örgütlerde birbirlerini desteklemeye devam etmeleri ve bu duruşlarını çok daha güçlü hale getirecek ortamı yaratmalarıdır. Nitekim konuya ilişkin açıklamasında Sayın Aliyev, “Azerbaycan ve Kazakistan, uluslararası kuruluşlar çerçevesinde aktif bir şekilde işbirliği yapmaktadır demıştır.[7] Ayrıca Sayın Aliyev, bunun gelecekte de devam edeceğine inandığını dile getirmiştir.[8]

Sonuç olarak Sayın Tokayev'in Bakü ziyareti ve bu bağlamda Sayın Aliyev'le gerçekleştirdiği görüşme, iki kardeş ülkenin kucaklaşması şeklinde yorumlanabilir. Binlerce yıllık kadim geçmişe dayanan ortak kültürü paylaşan bu iki devlet, ortak gelecek arayışlarını da sürdürmektedir. Bu bağlamda birbirlerinin egemenliklerine, bağımsızlıklarına, üniter yapılarına ve toprak bütünlüklerine saygı üzerinden şekillenen ve karşılıklı çıkarlara dayalı işbirliğini esas alan bu ilişkiler, güçlü Türk Dünyası'ndaki güçlü işbirliğini de bir kez daha net bir şekilde ortaya koymaktadır.

[1] “KazMunayGas Chairman Meets with Azerbaijan's SOCAR President, Visits Batumi Oil Terminal”, Astana Times, <https://astanatimes.com/2022/08/kazmunay-gas-chairman-meets-with-azerbaijans-socar-president-visits-batumi-oil-terminal/>, (Erişim Tarihi: 25.08.2022).

[2] “Состоялась встреча Ильхама Алиева и Касым-Жомарта Токаева один на один”, Vesti, <https://vesti.az/politika/sostoyalas-vstreca-ilxama-alieva-i-kasym-zomarta-tokaeva-odin-na-odin-470437>, (Erişim Tarihi: 25.08.2022).

[3] “В Азербайджане прошло I заседание Казахстанско-азербайджанского делового совета: подписан ряд документов”, Vesti, <https://vesti.az/ekonomika/v-azerbaidzane-proslo-i-zasedanie-kazaxstansko-azerbaidzanskogo-delovogo-soveta-podpisan-ryad-dokumentov-470460>, (Erişim Tarihi: 25.08.2022).

[4] “В Азербайджане прошло I заседание Казахстанско-азербайджанского делового совета: подписан ряд документов”, Vesti, <https://vesti.az/ekonomika/v-azerbaidzane-proslo-i-zasedanie-kazaxstansko-azerbaidzanskogo-delovogo-soveta-podpisan-ryad-dokumentov-470460>, (Erişim Tarihi: 25.08.2022).

[5] “Казахстан построит в Карабахе Центр творческого развития для детей”, Interfax, <http://interfax.az/view/874777>, (Erişim Tarihi: 25.08.2022).

[6] Aynı yer.

[7] “Ильхам Алиев: Азербайджан и Казахстан продолжат поддерживать друг друга в рамках международных организаций”, Vesti, <https://vesti.az/politika/ilxam-aliev-azerbaidzan-i-kazaxstan-prodolzat-podderzivat-drug-druga-v-ramkax-mezdunarodnyx-organizacii-470467>, (Erişim Tarihi: 25.08.2022).

[8] Aynı yer.

ANKASAM ANALİZ

Pasifik'te "Tatbikatlar" Üzerinden İnşa Edilen "İttifaklar"

Uluslararası ilişkilerde devletlerin rakiplerine göz dağı vermek ve onları caydırmak için kullandıkları en önemli araçlardan biri de askeri tatbikatlardır. Çok uluslu askeri manevralar, orduların müttefik devletlerle birlikte kara, hava ve denizdeki savaş yeteneklerini geliştirmeleri, her an çatışmaya hazırlıklı olmaları ve yeni askeri teknolojilerini test edebilmeleri açısından önemli kabul edilmektedir. Bu manevralar, aynı zamanda devletlerin müdahil oldukları veya

eğilim gösterdikleri jeopolitik eksenleri göstermesi bakımından da değerlidir.

Pasifik bölgesindeki tatbikatların son yıllarda artış gösterdiği, özellikle de Avrupalı devletlerin buradaki askeri varlıklarını artırmaya başladıkları, donanma tatbikatlarına ve seyrüsefer güvenliği için yürütülen devriyelerine ağırlık verdikleri görülmektedir. Bunun sebebi, Batı'nın iddiasına göre, bölgede Çin'in askeri

Dr. Cenk TAMER
ANKASAM
Asya-Pasifik
Uzmanı

faaliyetlerini genişletmesi ve dünya ticareti için büyük önem arz eden stratejik deniz ticareti rotalarının güvenliğini tehlikeye atmasıdır. Bu bağlamda Çin'in bilhassa Tayvan'ı çevreleyen Güney Çin Denizi'nde yapay adalar, limanlar, radar istasyonları ve hava üsleri inşa etmesi, Batılı güçlerin Pasifik'teki askeri varlıklarını artırmalarına sebebiyet vermektedir. Bu kapsamda Amerika Birleşik Devletleri (ABD) başta olmak üzere Batılı devletler, Hint-Pasifik'teki müttefikleriyle birlikte "Çin tehdidini" sınırlandırmak ve onu caydırmak maksadıyla bir dizi askeri tatbikat düzenlemektedirler. Buna Çin'in çeşitli askeri eylemlerle karşılık vermesi, Pasifik'teki kutuplaşmanın artmasına ve bir takım ittifakların ortaya çıkmasına sebebiyet vermektedir.

ABD Temsilciler Meclisi Başkanı Nancy Pelosi'nin Tayvan ziyaretinin ardından Çin, adanın çevresinde "Canlı Ateş Tatbikatları" gerçekleştirmiştir. Bunun ardından ABD ve Endonezya, 2009 yılından beri her yıl düzenli olarak icra ettikleri "Süper Garuda Kalkanı" tatbikatlarını düzenlemiştir. Çok uluslu tatbikata en fazla katılım, 14 ülkeyle bu sene yaşanmıştır. Endonezya ve ABD'nin ev sahipliğindeki manevralara Japonya, Kanada, Güney Kore, Avustralya ve İngiltere doğrudan katılım sağlarken; Fransa, Almanya, Hindistan, Malezya, Papua Yeni Gine ve Doğu Timor gözlemci göndermiştir. Buna karşılık Çin, Tayland'la birlikte "Falcon Strike 2022" adlı ortak hava kuvvetleri tatbikatı gerçekleştirmiştir.[1] ABD'yle son iki yıldır ilişkilerini geliştiren Tayland, QUAD'ın Covid-19 aşı yardımlarından yararlanan ülkelerden biriydi. ABD'yle askeri işbirliğini de geliştiren Tayland, 2022 yılının Mart ayında "Hanuman Guardian" adlı askeri tatbikatlara katılmıştı.

Yine bu süreçte ABD, Güney Kore ve Japonya arasındaki askeri tatbikatlarda bir artış yaşanmıştır. Örneğin 2022 senesinin Temmuz ayında ABD ve Güney Kore hava tatbikatı düzenlemiştir. F-35 jetlerinin katıldığı ilk ortak tatbikat özelliğini taşıyan manevralarda, 2019 yılından bu yana ilk kez Apache saldırı helikopterleri, gerçek silah ve roketler kullanılmıştır. Aynı yılın Ağustos ayının ortalarında ise ABD, Güney Kore ve Japonya, Hawaii açıklarındaki çok uluslu "Pacific Dragon" tatbikatı kapsamında füze savunma ve balistik füze arama tatbikatı yapmışlardır. 22 Ağustos-1 Eylül 2022 tarihleri arasında ise ABD ve Güney Kore, "Ulchi Özgürlük Kalkanı" adı altında askeri tatbikatlar icra etmişlerdir. Söz konusu yaz tatbikatlarına iki ülkeden uçaklar, savaş gemileri, tanklar ve on binlerce asker katılmıştır.

Aynı süreçte Avustralya Kraliyet Hava Kuvvetleri (RAAF) tarafından "Pitch Black 22" adlı büyük bir hava savaşı tatbikatı düzenlenmeye başlanmıştır. İki yılda bir düzenlenen tatbikat, 2020 senesinde Covid-19 salgını nedeniyle iptal edilmiştir. Halihazırda icra edilen ve 8 Eylül 2022 tarihine kadar sürecek olan tatbikata NATO ülkeleri, Asya ve Okyanusya'dan yaklaşık 100 uçak ve 2.500 askeri personel katılmaktadır. Avustralya'nın ev sahipliğindeki hava manevralarına doğrudan katılım sağlayan ülkeler: Fransa, Almanya, Hindistan, Endonezya, Japonya, Singapur, Güney Kore, Birleşik Krallık ve ABD'dir.

Burada dikkat çeken husus ise Japonya, Almanya ve Güney Kore'nin bu hava tatbikatına ilk defa katılmasıdır. Bunun yanı sıra Kanada, Malezya, Hollanda, Yeni Zelanda, Filipinler, Tayland ve Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) ise askeri personel düzeyinde katılmaktadır.[2] Bu bağlamda ASEAN ülkelerinden Malezya, sadece personel gönderirken; Endonezya, savaş uçağı da göndermiştir. Bunun dışında Tayland ve BAE'nin burada yer alması da önemlidir. ABD'nin Pasifik'te Çin karşıtı eksenini genişlettiği görülmektedir. Bu eksene yeni katılanlar: Almanya ve Tayland olarak sıralanabilir.

Geleneksel biçimde son dönemde ABD ve müttefiklerinin tatbikatlarına katılan Hindistan, 1-7 Eylül 2022 tarihleri arasında Rusya'nın ev sahipliğinde düzenlenen Vostok 2022 tatbikatlarına katılma kararı almış; ancak QUAD müttefiki Japonya'nın tepkisini çekmemek için tatbikatların deniz bölümünde yer almamıştır. Hindistan'ın Vostok-2022 tatbikatlarına katılımı, stratejik komuta kademeleri ve personel tatbikatlarıyla sınırlı kalmıştır. Hindistan, denizlerde ABD'nin ittifakında kabul edilirken, Asya'da belirli bir müttefiki yoktur ve genellikle Rusya'yla işbirliği yapmaktadır.

Çin donanma gemilerinin Japon Denizi'nde Vostok-22 tatbikatlarına başlamadan önce 21-29 Ağustos 2022 tarihleri arasında ABD'nin ev sahipliğinde Guam'da Avustralya, Kanada, Japonya, Güney Kore ve ABD donanmaları "Pacific Vanguard 2022" tatbikatını tamamlamıştır.[3]

Aynı süreçte Avustralya'nın düzenlediği "Pitch Black 22" hava tatbikatında yer alanların ABD'nin deniz tatbikatına katılanlardan farklılık arz ettiği, bazılarının özellikle katılmadığı veya dışarıda tutulduğu görülmektedir. Örneğin Avustralya'nın hava tatbikatlarına Japonya, Singapur ve Almanya ilk kez katılmıştır. Fransa da burada yerini almıştır. Ayrıca söz konusu tatbikata Hindistan da katılmıştır. Ancak

ABD'nin deniz tatbikatında İngiltere, Fransa, Almanya, Yeni Zelanda ve Hindistan gibi ülkelerin yer almadığını vurgulamak gerekmektedir. Her birinin ayrı gerekçeleri vardır. Örneğin İngiltere, bir Pasifik gücü olmasına rağmen ABD'yle rekabet ettiği için burada yer almamıştır. Fransa, daha çok Hint Okyanusu, Malakka Boğazı veya Güney Çin Denizi'nde ABD'yle tatbikatlara katılmaktadır. Pasifik bölgesinde ise ABD'yle rekabet halindedir.

Almanya'nın bölgede kalıcı bir deniz varlığı yoktur. Hava kuvvetleri bile 48 saatlik uçuşun ardından Avustralya'ya gitmiştir. Bu yüzden Berlin, Pasifik'te kalıcı bir varlık oluşturmaya çalışmaktadır. Yeni Zelanda ise Avustralya'nın hava tatbikatına sadece personel göndermiştir, uçak göndermemiştir. Yine Wellington, ABD'nin Guam'da düzenlediği deniz tatbikatına katılmamıştır. Bunun sebebi Yeni Zelanda'nın uzak denizlerde ve özellikle Çin'e yakın bölgelerde askeri faaliyetlerde bulunarak Pekin'i kızdırmak istememesidir. Benzer şekilde Hindistan, sadece güneyindeki denizlerde, yani Hint Okyanusu'ndaki tatbikatlara katılmaya özen göstermektedir. Çin'in yakın denizlerine müdahale ederek onu kıskırtmak-provoke etmek istememektedir.

Hint-Pasifik'teki güç gösterileri, askeri tatbikatlar üzerinden sergilenmektedir. Başka bir ifadeyle ABD-Çin rekabetinde tatbikatlar, bir "misilleme aracı" olarak kullanılmaktadır. Hint-Pasifik'e ilgi gösteren Avrupalı devletlerin ve bölgesel aktörlerin herhangi bir tatbikatta yer alması veya buna gözlemci göndermesi, onların yakın oldukları veya dahil oldukları eksenin göstermesi bakımından da önem arz etmektedir. Pasifik'teki tatbikatlardan yola çıkarak ABD-Çin rekabetinde hangi ülkelerin hangi safta yer aldığına dair yorum yapmak mümkündür. Zira hiçbir devlet, kısa veya uzun vadede çatışma potansiyeli gördüğü herhangi bir devletle aynı tatbikatta yer almak istemeyecektir. Başka bir ifadeyle, düşman bir ülkenin aynı tatbikatlara katılmasına izin verilmesi mümkün değildir. Sonuç olarak Pasifik'te tatbikatlar üzerinden ittifakların inşa edildiği bir süreç doğru gidilmektedir.

[1] "US And China Hold Separate Military Drills In South-East Asia", GAA Times, <https://gaatimes.com/us-and-china-hold-separate-military-drills-in-south-east-asia/>, (Erişim Tarihi: 02.09.2022).

[2] "Australia, Germany, Korea, the United States, Japan and 12 Other Nations Make a Show of Force Against China", Atalayar, <https://atalayar.com/en/content/australia-germany-korea-united-states-japan-and-12-other-nations-make-show-force-against>, (Erişim Tarihi: 02.09.2022).

[3] "USS Tripoli Arrives in Singapore as Chinese Warships Continue to Operate Near Japan", USNI, <https://news.usni.org/2022/08/31/uss-tripoli-arrives-in-singapore-as-chinese-warships-continue-to-operate-near-japan>, (Erişim Tarihi: 02.09.2022).

ANKASAM ANALİZ

ABD Senatosu Dış İlişkiler Komitesi Başkanı Senatör Bob Menendez'in Yunanistan Ziyareti

Amerika Birleşik Devletleri (ABD) Senatosu Dış İlişkiler Komitesi Başkanı Senatör Bob Menendez, 17 Ağustos 2022 tarihinde Yunanistan'a özel bir ziyaret gerçekleştirmiştir. Senatör Menendez'in söz konusu ziyareti hem bu gezisinin uzunluğu hem de gerçekleştirdiği temaslar bakımından oldukça mühimdir.

Menendez, ABD Senatosu'nda Yunanistan taraftarı kimliğiyle ön plana çıkan bir kişi olarak bilinmektedir. Menendez'in Yunanistan ziyaretinin yaklaşık iki hafta sürmesi, ABD-Yunanistan ilişkilerine verdiği önemi göstermektedir.

Menendez, ABD Senatörü olmasının yanı sıra Senato Dış İlişkiler Komitesi Başkanı'dır. Bu kim-

**Cemal Ege
ÖZKAN**

liği de Yunanistan'a olan ziyaretinin önemini artıran bir başka noktadır. Zira söz konusu komite, ABD dış politikasının şekillenmesinde kritik öneme sahiptir ABD Senatosu'nun resmi internet sitesinde yer alan şu ifadeler, komitenin dış politikadaki işlevini ortaya koyması açısından önemlidir.[1]

“Komite, tarihi boyunca ABD dış politikasını geliştirmede ve etkilemede, farklı zamanlarda Başkanların ve Dışişleri Bakanları'nın politikalarını desteklemede ve karşı çıkmada etkili olmuştur.”

ABD'li Senatör, ziyaretine Yunanistan'ın Dedeagaç Limanı'ndan başlamıştır.[2] Bu da dikkat çekici bir gelişmedir. Çünkü ABD'nin son yıllarda önemli askeri harcamalarda bulunduğu Dedeagaç Limanı'nın gelecek haftalarda faaliyete geçmesi beklenmektedir.[3] Dolayısıyla Menendez'in Yunanistan ziyareti kapsamında Dedeagaç'ı ziyaret etmesi tesadüf değildir. Bu liman, ABD çıkarlarının bölgesel düzeyde savunulmasında son derece kritik görülmektedir. Bu açıdan Menendez'in Dedeagaç ziyareti, bilinçli bir tercihtir ve çeşitli ülkelere mesaj verme niteliği taşımaktadır.

Son dönemde Türkiye ile Yunanistan arasındaki ilişkilerde artan gerilim göz önünde bulundurulduğunda, Menendez'in ziyareti, ABD'nin Ankara'ya karşı Atina'nın yanında yer aldığı somut bir göstergesi olarak yorumlanabilir.

Ayrıca ABD, Dedeagaç Limanı sayesinde hem Rusya'yı çevrelemekte hem de Çin'in Kuşak-Yol Projesi çerçevesinde önemli bir güzergâh olan Yunanistan'a yığınak yaparak Pire Limanı'na büyük yatırımlarda bulunan Çin'i engellemeye çalışmaktadır.[4] Dolayısıyla Menendez, mevzubahis ziyaretle Pekin'e de mesaj vermek istemiştir.

ABD'li Senatör, Dedeagaç'ın ardından Yunanistan'ın başkenti Atina'ya geçerek temaslarını burada sürdürmüştür. Bu kapsamda hem Yunan basınına açıklamalarda bulunmuş hem de Yunanistan Hükümeti'nin önemli temsilcileriyle bir araya gelmiştir.

Menendez, 21 Ağustos 2022 tarihinde Yunan gazetesi Kathimerini'ye verdiği röportajda, çok boyutlu olarak nitelendirdiği Yunanistan-ABD ilişkilerinin derinleştirilmesi amacıyla savunma ve güvenlik alanlarına, gelişmekte olan teknolojilere, dijital ekonomi ve denizcilik sektörlerine daha fazla yatırım yapılması çağrısında bulunmuştur. Bunun dışında ziyaret ettiği Dedeagaç Limanı'nın stratejik konumuna dikkat çekmiş ve Türkiye'ye F-16 savaş uçağı satılmasını desteklemeyeceğini açıkça dile getirmiştir.[5]

Geçtiğimiz aylarda da Yunanistan Başbakanı Kriakos Miçotakis, ABD'ye yaptığı ziyaret kapsamında ABD Kongresi'ne hitap etmiş ve bölgede askeri teçhizat tedariki konusunda karar alınırken; Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü'nün (NATO) güneydoğu kanadındaki istikrarsızlık riskinin göz ardı edilmemesi çağrısında bulunmuştur.[6] Aslında Miçotakis, ABD'nin Ankara'nın F-16 talebini reddetmesini beklediklerini ima etmeye çalışmıştır. Bu bağlamda ABD Senatosu Dış İlişkiler Komitesi Başkanı Senatör Menendez'in F-16 vurgusu, Miçotakis'in ABD ziyaretinde verdiği mesajların Washington tarafından anlaşıldığı bir işareti şeklinde yorumlanabilir.

Menendez, 26 Ağustos 2022 tarihinde Yunanistan Başbakanı Miçotakis'le bir araya gelmiştir. İkili, bir taraftan Doğu Akdeniz'de yaşanan gelişmelerin üzerinde durmuş; diğer yandan da enerji ve ekonomi alanlarındaki işbirliği konularına odaklanmıştır. Söz konusu görüşmede Miçotakis, taraflar arasındaki ilişkilerin en yüksek seviyede olduğunu belirtmiştir. Menendez ise Rusya tarafından işgal edilen Ukrayna'ya Yunanistan'ın verdiği desteği övmüştür. Ayrıca Menendez, Dedeagaç Limanı'na vurgu yaparak Dedeagaç'ın Yunanistan ve NATO için jeostratejik bir merkez haline geleceğine inandığını belirtmiştir.[7] Görüldüğü üzere, Menendez'in Yunanistan'a olan ziyaretinin başlangıcından itibaren ABD'nin Dedeagaç Limanı'nda edindiği üsse dikkat çekilmiştir.

Menendez'in temaslarda bulunduğu bir başka yer ise Atina Üniversitesi olmuştur. ABD'li Senatöre Atina Üniversitesi tarafından Fahri Doktora unvanı takdim edilmiştir.[8] Burada yaptığı konuşmada Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki en “kalıcı tehdidi” temsil ettiğini[9] öne süren Menendez, Türkiye'yi Çin, Rusya ve iklim değişikliğinin yanı sıra küresel toplumun karşılaştığı en büyük zorluklardan biri olarak nitelendirmiştir.[10] ABD'li Senatörün sözlerinden anlaşılacağı gibi, Yunanistan'a gerçekleştirdiği ziyaretin odak noktasını Türkiye oluşturmuştur. Yani Menendez, Ankara ile Atina arasındaki gerilimin yükseldiği bir ortamda ABD'nin Yunanistan'a olan desteğini güçlü bir biçimde gözler önüne sermiştir.

Sonuç olarak Menendez'in ziyareti, ABD ile Yunanistan arasındaki ilişkilerin geliştirilmesi bakımından verimli geçmiştir. Menendez'in ziyaretinin Dedeagaç üssü eksenli bir muhteva üzerinden şekillendiğini söylemek mümkündür. Söz konusu ziyaretin en önemli ayrıntılarından biri, iki ülke arasındaki ilişkilerde Dedeagaç'taki üssün rolünün giderek artacağına anlaşılmıştır. Böylelikle Atina ile Washington arasındaki ilişkilerin oldukça üst seviyede olduğu teyit edilmiştir.

Menendez'in Yunanistan ziyaretiyle üç ülkeye mesaj vermek istediği söylenebilir. Bunlardan birincisi, Türkiye'dir. Zira Menendez'in Yunanistan'da yaptığı açıklamaların önemli bölümünü Türkiye oluşturmuş ve Ankara'ya karşı Atina'nın yanında yer alındığının mesajını vermek istemiştir. İkinci mesaj ise Rusya'ya yöneliktir. Rusya'nın 24 Şubat 2022 tarihinde Ukrayna'ya başlattığı işgal harekâtı nedeniyle Moskova-Washington hattındaki ipler kopma noktasına gelmiştir. Dedeagaç'ta bulunan üssün Rusya'yı çevrelemesindeki rolü dikkate alındığında, Menendez'in söz konusu ziyaretinin Rusya'ya yönelik bir mesaj barındırdığını söylemek yanlış olmayacaktır. Üçüncü mesaj ise Çin'e verilmiştir. ABD Temsilciler Başkanı Nancy Pelosi'nin Tayvan'a ziyaretinin ardından Pekin ile Washington arasındaki gerilim son yıllardaki en üst seviyeye yükselmiştir. ABD, Dedeagaç Üssü sayesinde bölgede Pire Limanı'na yatırım yapan Çin'i de tehdit etmektedir. Dolayısıyla Menendez'in ziyaretinin zamanlaması da göz önünde bulundurulduğunda, mesaj vermek istediği bir başka ülkenin de Çin olduğu söylenebilir.

[1] “Committee History&Rules”, United States Senate Committee on Foreign Relations, <https://www.foreign.senate.gov/about/history/>, (Erişim Tarihi: 26.08.2022).

[2] “Menendez makes private trip to Greece”, Ekathimerini, <https://www.ekathimerini.com/news/1191417/menendez-makes-private-trip-to-greece/>, (Erişim Tarihi: 26.08.2022).

[3] “ABD'nin Dedeagaç Üssü Faaliyete Geçiyor”, CNN TÜRK, <https://www.cnnturk.com/video/dunya/abdnin-dedeagac-ussu-faaliyete-geciyor>, (Erişim Tarihi: 26.08.2022).

[4] Cemal Ege Özkan, “Yunanistan ve Çin Dışişleri Bakanları'nın ASEAN Toplantısı Çerçevesinde Görüşmeleri”, ANKASAM, <https://www.ankasam.org/yunanistan-ve-cin-disisleri-bakanlarinin-asean-toplantisi-cercevesinde-gorusmeleri/>, (Erişim Tarihi: 26.08.2022).

[5] Tom Ellis, “Turkey Must Behave as A NATO Ally”, Ekathimerini <https://www.ekathimerini.com/opinion/interviews/1191517/turkey-must-behave-as-a-nato-ally/>, (Erişim Tarihi: 26.08.2022).

[6] Eleonora Vasques, “Greek PM Warns Washington to be Careful with Supply of Military Equipment”, Euractiv, https://www.euractiv.com/section/politics/short_news/greek-pm-warns-washington-to-be-careful-with-supply-of-military-equipment/, (Erişim Tarihi: 27.08.2022).

[7] “PM Meets Menendez and Discuss US-Greek Relations”, Ekathimerini <https://www.ekathimerini.com/news/1191908/pm-meets-with-sen-menendez-and-discuss-us-greek-relations/>, (Erişim Tarihi: 27.08.2022).

[8] “Menendez Awarded Honorary Doctorate by University of Athens”, Ekathimerini, <https://www.ekathimerini.com/multimedia/images/1191906/menendez-awarded-honorary-doctorate-by-university-of-athens-2/>, (Erişim Tarihi: 27.08.2022).

[9] “US Senator Menendez takes swipe at Turkey over East Med Aggression”, Ekathimerini, <https://www.ekathimerini.com/news/1191949/us-senator-menendez-takes-swipe-at-turkey-over-east-med-aggression/>, (Erişim Tarihi: 27.08.2022).

[10] Paula Tsoni, “Turkey a Persistent Threat in Eastern Mediterranean, Menendez Tells Athens Event”, Greek Reporter, <https://greekreporter.com/2022/08/27/menendez-athens-greece-turkey-threat/>, (Erişim Tarihi: 27.08.2022).

ANKASAM ANALİZ

Hindistan-Rusya İlişkilerinde “Stratejik Ortaklığa” Doğru

Rusya Dışişleri Bakanı Sergey Lavrov, 28 Ağustos 2022 tarihinde vermiş olduğu bir röportajda, Hindistan'la ilişkilerin en üst düzeyde olduğunu, Yeni Delhi'nin önerisiyle bu ilişkilerin “Ayrıcalıklı Stratejik Ortaklık” şeklinde anılmaya başlandığını ve Moskova'nın başka hiçbir ülkeyle bu şekilde tanımlanacak bir ilişkisinin olmadığını belirtmiştir.[1] Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin'in 2021 yılının sonundaki Yeni Delhi ziyareti, bu ortaklığın en önemli simgesi olmuştur. Bunun yanı sıra Şanghay İşbirliği Örgütü (ŞİÖ), BRICS ve Rusya-Hindistan-Çin troykası çerçevesinde çok kutupluluk ekseninde yürütülen işbirliği, günümüzde müttefiklik ilişkisinin de ötesine geçmeye başlamıştır.

Hindistan'ın Rusya'da düzenlenen ve Çin'in de yer alacağı çok uluslu askeri tatbikat Vostok-2022'ye katılması, Moskova-Yeni Delhi ilişkilerinin tahmin edilenden çok daha üst düzeyde olduğunu göstermektedir. QUAD üyesi olması itibarıyla düzenli olarak ABD ve müttefiklerinin tatbikatlarına katılan Hindistan, 2021 senesinde Rusya'nın Zapad-2021 tatbikatlarına yine Çin'le birlikte katılmıştır. Bu durum, Hindistan'ın dış politikasının giderek çok vektörlü hale geldiğinin işareti olmuştur. ABD-Rusya rekabetinden güçlenerek çıkan Hindistan, Batı veya Doğu ekseninde yer almak yerine bağlantısız bir ülke olarak kendi yolunu çizmektedir.

Dr. Cenk TAMER
ANKASAM
Asya-Pasifik
Uzmanı

Rusya'yla ilişkilerinde de bu hassasiyetler dikkat çekmiştir. Örneğin Vostok-2022'ye katılmasına rağmen Yeni Delhi, QUAD'taki müttefiki Tokyo'nun hassasiyetini de gözetenek Okhotsk Denizi ve Japonya Denizi'ndeki tatbikatlarda yer almamıştır.[2] Benzer şekilde Hindistan, söz konusu tatbikatlarda Çin'in yer aldığı bölümlere katılmak istemediğini Rusya'ya iletmış olabilir. Yeni Delhi'nin tatbikatlardaki rolünün stratejik komuta kademeleri ve personel iştirakiyle sınırlı olduğu, denizcilik bölümüne ve Çin'in yer aldığı kısımlara katılmadığı söylenebilir. Hindistan'ın buradan elde edeceği en pratik fayda, Çin'in askeri yeteneklerini yakından görecektir olmasıdır.

Rusya'nın ev sahipliğindeki bu tatbikata Suriye'den Nikaragua'ya, Azerbaycan'dan Laos ve Belarus'a kadar çok sayıda ülke katılmıştır. Bu yüzden Vostok-2022 kapsamında Hindistan'ın özellikle de eski Sovyet ülkeleri olan Belarus, Azerbaycan, Kırgızistan, Kazakistan ve Tacikistan'la aynı tatbikatlarda yer alması önemlidir. Bu sayede Asya ülkelerine yüzünü dönmeyi amaçlayan Yeni Delhi, gelecekte de Orta Asya devletleriyle ikili ve çok taraflı tatbikatlar düzenlemeyi gündemine alabilir. Nitekim Hindistan, denizlerde ABD'nin müttefiki olarak kabul edilirken; Asya'da genellikle Rusya'ya yakın kabul edilmektedir. Bu yüzden Vostok-2022 tatbikatları, Hindistan'ın Rusya'nın da yardımıyla Asya'ya açılması na katkıda bulunabilir. Başka bir ifadeyle Yeni Delhi, bir Avrasya gücü olduğunu yeniden kanıtlamak için Moskova'nın yardımına ihtiyaç duyabilir.

ABD'nin Tepkisi

Washington yönetimi, Yeni Delhi'nin Moskova'yla tarihi bağları olduğunu ve dış politikasını ondan uzaklaştırmasının uzun vadeli bir hazırlık gerektireceğini söylemiştir.[3] Nitekim ABD, Hindistan'a askeri kapasitesini ve savaş yeteneklerini geliştirmesi için destek vermesine rağmen Rusya'yla kıyaslandığında bu yeterli değildir. Zira Hindistan'a en fazla silah satan ülke, %42 payla hâlen Rusya'dır. İkinci sırada %27'lik payla Fransa ve üçüncü olarak da %12'yle ABD gelmektedir.

Savaş yetenekleri konusunda ise ABD, 2020 yılından beri Hindistan'a Çin'le olan sınır çatışmalarında yardımcı olabilmek adına dağ savaşı eğitimleri vermektedir. Buna rağmen Hindistan'ın Rusya'nın askeri tatbikatına katılacak olmasını Washington yönetimi, kısmen anlayışla karşılamıştır. Çünkü Hindistan'a bu konuda yeterince destek vermediğinin farkındadır. Hindistan, aynı Türkiye örneğinde olduğu gibi, yıllardır ABD'den savaş uçağı ve diğer askeri teçhizatları talep ettiğini; ancak bu konuda ye-

terli desteği göremediğini ve bu yüzden de Rusya'ya yöneldiğini söylemektedir. Konuyla ilgili ABD Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Ned Price şunları kaydetmiştir:[4]

“Bir ülkenin dış politikasını veya bir ülkenin güvenlik düzenini veya savunma tedarik uygulamalarını Rusya gibi bir ülkeden uzaklaştırmak bir gecede yapabileceğimiz bir şey değil. Bu, haftalar hatta aylar boyunca yapabileceğimiz bir şey de değil. Bunu uzun vadeli bir zorluk olarak görüyoruz.”

Yukarıdaki ifadeden, ABD'nin askeri açıdan Hindistan'ı kendi yanına çekebilmesi için önünde 5-10 yıllık bir sürece ihtiyacı olduğu sonucuna varabiliriz. Bu süre zarfında Hindistan'ın Rusya'yla ortaklığını derinleştirmesi ise kaçınılmaz görünmektedir. Dolayısıyla ABD, bu gelişmelere daha geniş çerçeveden bakmaktadır. Örneğin ABD Başkanı Joe Biden, Rusya'yla askeri tatbikatlara katılan her ülkeyle ilgili endişeler taşıdıklarını, bunun sadece Hindistan'la sınırlı olmadığını belirtmiştir.[5] Zira Ukrayna'yla savaş halindeyken; Rusya'nın askeri tatbikatlarına katılmak, aynı zamanda onun askeri gücünü takdir etmek ve dolayısıyla Ukrayna'daki savaşı desteklemek anlamına gelebilir.

Çin ve Hindistan'ın yanı sıra Laos, Moğolistan, Nikaragua, Suriye, Belarus, Tacikistan, Azerbaycan, Kırgızistan ve Kazakistan gibi ülkelerin tatbikatlara katılmaları, ABD'nin karşı cephesinde konumlanmaları ve Rusya'nın savaşına destek olmaları şeklinde yorumlanmaktadır. Moskova ise bunu, kendi etrafındaki bir eksen inşasından ziyade; Batı'nın hegemonyasını yıkmaya ve çok kutupluluğu tesis etmeye çabası olarak görmektedir.

Jeopolitik Sonuçları

Hindistan'ın ABD'yle ilişkileri müttefiklik olarak tanımlanırken; Rusya'yla ilişkilerinin tüm düzeylerde stratejik ortaklık seviyesine yükseltilmesi, bölgesel ve küresel jeopolitikte ciddi kırılmalara yol açabilir. Zira müttefiklik ilişkisinde taraflar, birbirlerinin ulusal çıkarlarına saygı duymakta ve ikili ilişkilerdeki ve dış politikadaki birtakım görüş ayrılıkları tolere edilebilmektedir. Ancak stratejik ortaklık hem ikili ilişkilerde hem dış politika konularında mutlak işbirliği anlamına gelmektedir. Bu işbirliği düzeyi, genellikle “ittifak” şeklinde nitelendirilmektedir.

Bu noktada Lavrov'un vurguladığı bir hususu yeniden dikkat çekmek gerekirse, ikili ilişkilerin “Ayrıcalıklı Stratejik Ortaklık” seviyesine çıkarılması, Yeni Delhi'nin ısrarlı talepleri sonucunda gerçekleşmiştir. Hatta bu ısrarlar sonucunda ilişkiler, “Öncelikli

ve Ayrıcalıklı Stratejik Ortaklık" ismini almıştır. Normalde Rusya, hiçbir ülkeyle bu tür bir ilişkiyi kabul etmemektedir. Burada Hindistan'ın Rusya'yla ilişkilerini bir üst seviyeye çıkarma konusunda özel bir çabasının olduğu söylenebilir.

Bu yakınlaşmanın en önemli sonucu, Çin'in dış politikası üzerinde hissedilecektir. Nitekim Çin-Rusya ilişkileri de stratejik ortaklık seviyesinde kabul edilmektedir. Yeni Delhi, Çin-Rusya ilişkilerindeki bu seviyenin üzerine çıkabilmek için Moskova'ya "ayrıcalıklı ve öncelikli stratejik ortaklık" önermiştir. Kısacası Yeni Delhi, Moskova'ya Pekin'den daha yakın olmak istemektedir. Zira Rusya-Hindistan yakınlaşması, Çin'i küresel sistemde ötekileştirebilir ve yalnızlaşmasına yol açabilir. Bu yüzden Moskova yönetimi, her iki aktörle de arasını iyi tutabilmek maksadıyla troyka çerçevesinde işbirliğini savunmaktadır.

Hindistan-Rusya arasındaki "Öncelikli ve Ayrıcalıklı Stratejik Ortaklığın" en önemli etkisi ABD'nin Hint-Pasifik siyaseti üzerinde görülebilir. Washington, uzun zamandır QUAD çerçevesinde daha fazla işbirliğine yanaşmayan Yeni Delhi'yle işbirliği yaptığı alanları azaltabilir ve Pasifik'te kuracağı yeni ittifaklardan Hindistan'ı tamamen dışlayabilir. Bu durum, ABD'nin Çin'i çevreleme stratejine de darbe vuracaktır. Diğer taraftan ABD-Çin yakınlaşmasını da beraberinde getirecektir. Çünkü Rusya-Hindistan ittifakı nedeniyle Pekin, "öteki" durumuna düşebilir. Buna rağmen Çin'in hiçbir zaman Rusya'dan uzaklaşmayacağı ve troyka çerçevesinde Hindistan'la diyalogunu sürdüreceği tahmin edilebilir.

Her durumda Çin, Hindistan'ın Rusya'yla yakınlaşmasında bir bariyer vazifesi üstlenmektedir. Çin-Hindistan rekabeti nedeniyle Yeni Delhi'nin Moskova'yla yakın işbirliği kuramaması, Washington'ın çıkarlarına uygundur. Bu yüzden Hindistan-Çin düşmanlığı ve Rusya-Çin ittifakı; yani mevcut statüko, ABD'nin Hindistan'la ilişkilerini geliştirmesine imkân sağlamaktadır. Buna rağmen Hindistan, mevcut statükoyu kırarak Rusya'yla bir ittifak kurma niyetindedir. Hindistan'ı ötekileştiren bizzat ABD'nin kendisidir. Bu yüzden sonuçlarına katlanacak olan da kendisidir.

[1] "Foreign Minister Sergey Lavrov's Interview with Zvezda Television Channel for a Documentary Covering the Non-Aligned Movement, Moscow, August 28, 2022", Mid Ru, https://mid.ru/ru/foreign_policy/news/1827555/?lang=en, (Erişim Tarihi: 31.08.2022).

[2] "India to Join Russia's Vostok 2022 Wargames, But Stay Away from Naval Drill to Avoid Hurting Japan's Sensitivity", Deccan Herald, <https://www.deccanherald.com/national/india-to-join-russia-s-vostok-2022-wargames-but-stay-away-from-naval-drill-to-avoid-hurting-japan-s-sensitivity-1140572.html>, (Erişim Tarihi: 31.08.2022).

[3] "India, China to Send Troops to Russia for Military Exercise", Economic Times, <https://economictimes.indiatimes.com/news/defence/india-china-to-send-troops-to-russia-for-military-exercise/articleshow/93647132.cms?from=mdr>, (Erişim Tarihi: 31.08.2022).

[4] Aynı yer.

[5] "US Concerned About India's Participation in Russia Military Exercises", Al Arabiya, <https://english.alarabiya.net/News/world/2022/08/30/US-concerned-about-india-s-participation-in-russia-military-exercises>, (Erişim Tarihi: 31.08.2022).

ANKASAM ANALİZ

Kazakistan'da Güçlü Reformların Yeni Aşaması: Erken Cumhurbaşkanlığı Seçimi

1 Eylül 2022 tarihinde yaptığı açıklamada Kazakistan Cumhurbaşkanı Sayın Kasım-Cömert Tokayev, sonbahar aylarında Cumhurbaşkanlığı erken seçimlerinin yapılmasını önermiştir. Söz konusu teklif, sıradan bir seçim çağrısı olmanın çok daha ötesinde Sayın Tokayev'in liderliğinde yürütülen "Yeni Kazakistan" inşa sürecinin güçlü reformlarla devam ettiğini teyit eden bir gelişme olarak dikkat çekmektedir.

Bilindiği gibi Sayın Tokayev, Kazakistan'da 2022 yılının ilk günlerinde patlak veren "Trajik Ocak Olayları"nın büyük bir demokratik olgunlukla yönetmiş ve bir yandan terörle mücadele noktasında kararlı bir irade ortaya koyarken; diğer taraftan da halkın meşru taleplerini dik-kate alarak demokratikleşme ve liberalleşme süreçlerine hız vermiştir. Bu kapsamda Kazakistan, gerçekleştirdiği reformlarla bölgeye örnek olmakta ve "Ulu Bozkır"ın ortasında yükse-

Dr. Doğan Başaran
ANKASAM
Uluslararası İlişkiler
Uzmanı

len bir yıldız gibi parlamaktadır.

Sayın Tokayev’in “Trajik Ocak Olayları”nın ardından odaklandığı temel meselenin merkez ile çevre arasındaki ilişkilerin güçlendirilmesi olduğu söylenebilir. Bu da esasen devlet-millet birlikteliğinin kuvvetlendirilmesi anlamına gelmektedir. Bu amaç doğrultusunda Sayın Tokayev, Kazak halkına müreffeh bir gelecek sunmak maksadıyla gelir dağılımındaki adaletsizliği gidermeye yönelik adımlar atmıştır.

Bu çerçevede Kazakistan’ın en önemli önceliklerinden birinin egemenliğini, bağımsızlığını, toprak bütünlüğünü ve ulusal güvenliğini sürdürülebilir kılmaya hizmet eden dengeye dayalı çok vektörlü/yönlü diplomasi anlayışının ekonomik gelire dönüştürülmesi olduğu söylenebilir. Yani Sayın Tokayev, bölgesel ve küresel barışa hizmet eden yapıcı ve barışçıl dış politika anlayışının ülkeye yatırım çekme gibi bir netice getirmesini planlamaktadır. Bu da Kazakistan’da istihdam oranını arttıracak ve haliyle enflasyonu düşürecektir.

Bu noktada gerek yatırımcı için güvenli bir piyasa ortamının en önemli ön koşulu olması ve gerekse de Kazakistan’daki devlet-millet birlikteliğinin güçlendirilmesi amacıyla demokratikleşme yönünde gerçekleştirilen reformların büyük önem taşıdığı ifade edilebilir. Bu nedenle de Sayın Tokayev, 16 Mart 2022 tarihinde gerçekleştirdiği ulusa sesleniş konuşmasında Cumhurbaşkanı’nın yetkilerinin azaltılması, seçim sisteminin modernize edilmesi, muhalefetin temsil kapasitesinin geliştirilmesi, insan hakları alanında reformlar yapılması ve ülkenin idari ve bölgesel yapılarının yeniden biçimlendirilmesi gibi adımlar atılacağını açıklamıştır.[1]

Anlaşılabacağı üzere Sayın Tokayev, 16 Mart 2022 tarihinde toplumsal ahengi arttıracak yol haritasını ortaya koymuştur. Kazakistan Cumhurbaşkanı, reformlar konusundaki samimiyetini de 26 Nisan 2022 tarihinde iktidardaki Amanat Partisi’nin Genel Başkanlığı görevinden çekilerek gözler önüne sermiştir. Bu kararını açıklarken “Cumhurbaşkanının herhangi bir partiyi tercih etmemesini, başka bir deyişle siyasi olarak tarafsız olmasını doğru buluyorum.”[2] diyen Kazak lider, 5 Haziran 2022 tarihinde düzenlenen referandum vesilesiyle önemli anayasa reformlarının yapılmasını da sağlamıştır. Nitekim Yeni Kazakistan inşa sürecinin en önemli adımlarından olan anayasa referandumuyla anayasanın 33 maddesinde 56 değişiklik yapılmış ve demokrasinin güçlendirilmesi sağlanmıştır.[3]

Sayın Tokayev’in geçmişin birikimini reddetmeyen; fakat geleceğin dinamizmine hazırlık yapan yaklaşımıyla modern bir devlet yaratma ideali doğrultusunda hareket ettiğini belirtmek mümkündür. Nitekim anayasa referandumunun Kazak halkından aldığı destek de merkez-çevre ilişkilerinin güçlendirilmesi noktasında devlet ile millet arasında ciddi bir konsensüs oluştuğunu gözler önüne sermiştir.

Cumhurbaşkanı olduğu ilk günden itibaren “Halkın Sesini Duyan Devlet” modeli çerçevesinde “Devlet, millet içindir.” şiarıyla hareket eden Sayın Tokayev, 1 Eylül 2022 tarihinde yaptığı erken Cumhurbaşkanlığı seçimi önerisiyle, ülkedeki demokratikleşme süreçleri bakımından yeni bir atılıma kapı aralamıştır. Bu durumun anlaşılabilmesi açısından Tokayev’in kullandığı şu ifadelerle dikkat çekmek gerekmektedir:[4]

“Bu sonbaharda cumhurbaşkanlığı erken seçimlerinin yapılmasını öneriyorum... Benim için devletin çıkarları her şeyden önemli. Bu nedenle Cumhurbaşkanlığı görev süremi kısaltarak yeni cumhurbaşkanlığı erken seçimlerine katılmaya hazırım... Cumhurbaşkanlığı görev süresini 7 yıllık bir süreyle sınırlandırmayı öneriyorum. Ancak tekrar seçilmesi yasaklanacak.”

İlk aşamada tarafsız cumhurbaşkanlığı hamlesiyle Kazak halkını bütünləştirecek ve siyasi kutuplaşmaya yol açmayacak bir adım atan Kazak liderin geline nokta Cumhurbaşkanlığı’nın görev süresinin yedi yılla sınırlandırılmasını önermesi, demokratikleşme konusundaki inanmışlığını göstermektedir. Dolayısıyla Sayın Tokayev, adını Kazakistan’ın demokratikleşme tarihine yazdırmaya kararlı gözükmektedir. Nitekim sözleri esnasında devletin çıkarlarının her şeyden daha önemli olduğunu vurgulaması da Kazakistan Cumhurbaşkanı’nın sıradan bir siyasetçi gibi davranmadığını; Kazak halkına müreffeh bir gelecek yaratmak için mücadele eden büyük bir devlet adamı olduğunu ortaya koymaktadır. Bu durumu Tokayev’in mevzubahis açıklama esnasında söylediği şu sözlerden de anlamak mümkündür:[5]

“İlk önce, 7 yıl herhangi bir iddialı programın uygulanması için yeterli bir süre. Öte yandan, cumhurbaşkanlığı görevinin tek dönemle sınırlandırılması, Cumhurbaşkanının milli kalkınmanın stratejik görevlerini çözmeye azami ölçüde odaklanmasını sağlayacaktır.”

Kazak liderin yukarıdaki demeci, iki açıdan önemlidir. Birincisi, yedi yıllık bir süre zarfının iddialı bir siyasi program için yeterli olduğunu belirtmesidir. Bu durum, Cumhurbaşkanı’nın yalnızca

bir dönem görev yapacağı ve böylelikle yenilenme ve modernizasyon süreçlerinde devamlılığın sağlanacağı anlamına gelmektedir. Bir diğer ifadeyle Sayın Tokayev, devlet yönetiminde dinamizmin ve halka yeni kazanımlar sunma heyecanının korunmasını hedeflemektedir. Elbette bunun seçimle lider değişikliklerinin yaşanmasını olağanlaştıracığı için büyük bir demokratik devrim anlamına geleceği de söylenebilir.

İkincisi Sayın Tokayev, Cumhurbaşkanı’nın stratejik görevlere odaklanması gerektiğini düşünmektedir. Bu da partiler üstü bir kimliğe; yani güçlü devlet adamlarının yöneteceği bir ülkeye işaret etmektedir. Elbette bunun en önemli neticesi de liyakata dayalı bir düzenin tesis edilmesi ve ülkenin enerjisinin gereksiz politik tartışmalardan uzak tutulması olacaktır.

Tüm bunlara ek olarak Kazakistan Cumhurbaşkanı’nın erken seçim çağrısı, ülkedeki reform süreçlerinin devam edeceğinin de habercisidir. Zira Kazak lider, 2023 sensinde devletin tüm siyasi kurumlarının yenileneceğini hatırlatarak “Yeni strateji kapsamında kilit devlet kurumlarının kapsamlı bir şekilde güncellenmesi gerekiyor.”[6] demiştir. Bu da reformların devam edeceği anlamını taşımaktadır.

Esasen Sayın Tokayev’in arzusunun ülkedeki sorunlarla yüzleşmek ve bu meselelere çözüm bulmak olduğu söylenebilir. Nitekim Kazakistan Cumhurbaşkanı “Reform sürecini korumak, tüm siyasi sorunları, rafa kaldırmadan çözmek son derece önemlidir.”[7] diyerek bu yaklaşımını açıkça göstermiştir. Bu da Kazak devletinin ülkenin birçok problemini aşabilecek kararlılığa sahip olduğu şeklinde yorumlanabilir.

Sonuç olarak Kazakistan, bağımsızlığının ilk otuz yılını; egemenliğini, bağımsızlığını ve toprak bütünlüğünü sürdürülebilir kılmaya dönük adımlarla geçirmiştir. Artık bağımsız Kazakistan’ın kuruluş aşaması tamamlanmış ve ülkenin yükselme dönemi başlamıştır. Bu da modernleşme süreçlerini ve demokratikleşme atılımlarını beraberinde getirmektedir. Bu anlamda Sayın Tokayev, Yeni Kazakistan inşa sürecini başarıyla yürütmekte ve buna yönelik hazırlanan güçlü reformları hayata geçirmektedir. Reformların temel önceliği ise Kazak halkına müreffeh bir gelecek yaratmak ve bu bağlamda ülkedeki merkez-çevre ilişkisini güçlendirmektir. Sayın Tokayev’in attığı adımlar da buna hizmet etmektedir. Söz konusu reformların yeni aşamasını ise Cumhurbaşkanı’nın görev süresinin yedi yılla sınırlandırıldığı bir düzenlemenin yapılması ve erken Cumhurbaşkanı seçimi düzenlenmesi oluşturmaktadır. Bu durum ise Sayın Tokayev’in ülkenin çıkarlarını, kendi beklentilerinin çok üzerinde tutan büyük bir devlet adamı olduğunu göstermektedir. Bu reformlar ise Yeni Kazakistan’ı yalnızca kalkınan bir ülke haline getirmemekte; aynı zamanda tüm bölge için bir rol model konumuna taşımaktadır.

[1] Mehmet Seyfettin Erol, “Yeni Kazakistan: Yenilenme ve Modernizasyon Yolu”, ANKASAM, <https://www.ankasam.org/yeni-kazakistan-yenilenme-ve-modernizasyon-yolu/>, (Erişim Tarihi: 01.09.2022).

[2] “Kazakistan Cumhurbaşkanı Tokayev, İktidar Partisi Amanat’ın Genel Başkanlığından Çekildi”, Anadolu Ajansı, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/kazakistan-cumhurbaskani-tokayev-iktidar-partisi-amanatin-genel-baskanligindan-cekildi/2573574>, (Erişim Tarihi: 01.09.2022).

[3] “Токаев объявил о проведении референдума по поправкам в Конституцию”, Forbes KZ, https://forbes.kz/process/tokayev_obyavil_o_provedenii_referenduma_v_kazahstane_po_popravkam_v_konstitutsiyu/, (Erişim Tarihi: 01.09.2022).

[4] “Kazakistan Cumhurbaşkanı’ndan Kritik Hamle: Erken Seçim Kararı Aldı”, Milli Gazete, <https://www.milligazete.com.tr/haber/11903013/kazakistan-cumhurbaskanindan-kritik-hamle-erken-secim-karari-al-di>, (Erişim Tarihi: 01.09.2022).

[5] “Kazakistan’da 2023’te Devletin Tüm Siyasi Kilit Kurumları Yenilenecek”, Star, <https://www.star.com.tr/dunya/kazakistanda-2023te-devletin-tum-siyasi-kilit-kurumlari-yenilenecek-haber-1734175/>, (Erişim Tarihi: 02.09.2022).

[6] Aynı yer.

[7] Aynı yer.

ANKASAM ANALİZ

Hindistan-Çin Rekabeti Hint-Pasifik'e mi Taşınıyor?

Çin Halk Cumhuriyeti'ne ait "Yuan Wang 5" isimli askeri araştırma gemisinin Sri Lanka'yı ziyaret etmesinden sonra Hindistan-Çin ilişkileri onarılmayacak şekilde kötüleşmeye başlamıştır. Son olarak Yeni Delhi, Pekin'i "Tayvan Boğazı'nı askerileştirmekle" suçlamıştır. Halihazırda Çin'le sınır gerilimleri yaşayan ve bu yüzden Tayvan'la ilgili meselelere fazla karışmayan Hindistan, ilk defa bu türden bir açıklama yaparak Çin'in denizlerdeki askeri varlığını açıkça eleştirmiştir. [1] Bunun en önemli sebebi, Hindistan'ın ulusal

güvenliğine doğrudan tehdit oluşturan Çin askeri araştırma gemisinin yakın zamanda Sri Lanka'ya gelmesidir.

2022 yılının Temmuz ayında yaşanan bu hadisede Yeni Delhi, güney denizlerindeki ulusal çıkarlarını tehdit eden bu ziyareti engellemek için Sri Lanka'ya baskı yapmış; ancak yine de buna engel olamamıştır. Gelinek noktada Hindistan, ABD'nin uzun zamandır kendi yanına çekmek istediği Hint-Pasifik bölgesinin güvenliği

Dr. Cenk TAMER
ANKASAM
Asya-Pasifik
Uzmanı

mevzusunda Çin'e karşı sesini yükseltmiştir. Çünkü Sri Lanka'yı ziyaret eden Çin gemisi, uzay araştırmaları yapmak için büyük radar sistemleriyle donatılmıştır ve Hindistan'ın askeri üslerini izleme kapasitesine sahip olabileceği düşünülmektedir. Çin ise söz konusu geminin bilimsel araştırmalar yürüttüğünü iddia etmiştir. Kısacası Hindistan, Çin gemisinin kendi askeri üslerini izlediğinden şüphelenmiştir.

Benzer gerginlik Ladakh sınır bölgesinde de yaşanmaktadır. Bu bağlamda Çin, sınırdaki 40 km içeri girdikten sonra Hindistan'la yapılan müzakereler sonucunda 20 km geri çekilmeyi kabul etmektedir. Bunun sonucunda 20 km'lik bir toprak kazanmaktadır.[2] Kuzey sınırından sonra Hint Okyanusu'nda da kendini çevrelenmiş hissederek Yeni Delhi, Hint-Pasifik'teki "Çin tehdidi" hakkında uyarıda bulunma zorunluluğu hissetmiştir. Kendisini yakından ilgilendirmeseydi Hindistan, bu yönde bir açıklamada bulunmazdı. Ancak "Çin tehdidinin" Hint Okyanusu'na kadar geldiğini görünce bunu yapmak durumunda kalmıştır. Mevzubahis durum, Hindistan-Çin rekabetinin karadan denizlere doğru yayılmaya başladığının göstergesi olmuştur.

Denizlerdeki bu gerilimin arka planında; Hindistan'ın Tayvan'la ilgili yaşanan gerginlik sonrası "tek Çin" ilkesine bağlılığını dile getirmemesi yatmaktadır. Zira Hindistan, uzun yıllardır bu ilkeye olan bağlılığını dünya kamuoyu nezdinde teyit etmemiştir. Halbuki ABD Temsilciler Meclisi Başkanı Nancy Pelosi'nin ziyaretinden sonra G-7 ve ASEAN ülkeleri dahil olmak üzere birçok Avrupa devleti ve hatta ABD, "tek Çin" ilkesine olan bağlılığını yinelemiştir. Bunun üzerine Pekin, Yeni Delhi'den "tek Çin" ilkesine olan bağlılığını yinelemesini istemiştir.[3] Pekin, henüz ziyaretin ilk günlerinde Hindistan'dan bu yönde bir açıklama beklemiş; ancak bu süreçte Yeni Delhi sessiz kalmıştır.

Hindistan'ın "tek Çin" ilkesine bağlılığını teyit etmemesi nedeniyle Pekin yönetimi, yakın çevre güvenliğinin tehdit altında olduğunu düşünmeye başlamıştır. Hindistan bu konuda sessiz kaldıkça Çin, bunda "art niyet" aramıştır. Fakat Yeni Delhi'nin sessiz kalmak için birçok gerekçesi vardır. Bunun en başında Çin'le yaşadığı sınır anlaşmazlıkları gelmektedir. Pekin yönetimi, Hindistan topraklarında, örneğin Arunachal Pradesh üzerinde hak iddia ederken; Hindistan'ın "tek Çin" ilkesine destek vermesi beklenmemelidir.

Kısacası iki ülke arasında, toprak bütünlüğü ve egemenliğe saygı konusunda bir güvensizlik vardır. Çin; Keşmir, Ladakh ve Arunachal Pradesh gibi tartışmalı bölgeler üzerindeki iddialarından vazgeçerse ve bu konuda birtakım güvenceler verirse, bunun karşılığında Hindistan, Çin'le barışabilir ve onun ilkelerine bağlılığını teyit edebilir.

Hindistan Dışişleri Bakanı Subrahmanyam Jaishankar, 18 Ağustos 2022 tarihinde yaptığı açıklamada Çin'le ilişkilerin "son derece zor bir aşamada" olduğunu ve iki ülkenin birlikte çalışması için "birçok neden" bulunduğunu söylemiştir.[4] Mevzubahis yorumlara yanıt veren Pekin Hükümeti, "Umarız Hindistan, ilişkileri 'erken bir tarihte' rayına oturtmak için bizimle aynı yönde çalışmaya karar verir." açıklamasında bulunmuştur.[5] Bu sözlerden yola çıkarsak, ikili ilişkilerde "kendini düzeltmesi" gereken taraf Hindistan'dır. Çünkü bu açıklamada, "Umarım bizimle aynı yönde çalışırlar ve işbirliğine giderler." denilmektedir. Halbuki Hindistan, sınırdaki saldırgan davranışının Çin olduğunu iddia etmektedir. Sonuçta iki ülke arasında sınır meselesinden kaynaklanan bir güven sorunu vardır.

Hindistan, genel anlamda Çin'e tepkisel yaklaşmaktadır. Yeni Delhi, Orta Asya ve Hint-Pasifik'te Pekin'le hiçbir şekilde işbirliğine yanaşmamaktadır. Örneğin iki ülke, Hint Okyanusu'ndan Batı'ya uzanan deniz ekonomi koridorlarında birbirlerine rakip projeler geliştirmişlerdir. Çin, Kuşak-Yol Projesi'nin deniz ayağını oluşturan Mavi Ekonomi Koridoru'nu ortaya atarken; Hindistan, Japonya'yla birlikte Asya-Afrika Büyüme Koridoru'nu geliştirmeye odaklanmıştır. Denizlerdeki ekonomik rekabetin merkezinde, stratejik bir durak-ikmal noktası olan Sri Lanka yer almaktadır. Bu ülkedeki siyasi ve ekonomik rekabetin giderek askeri boyutlara evrilmesi sonucunda Hindistan, denizlerde Çin'e ağıttan cephe almaya başlamıştır.

Hint-Pasifik'teki askeri-güvenlik tatbikatlarında ve seyrüsefer güvenliği için icra edilen görevlerde Hindistan, Çin'in yakın denizlerine yaklaşmaktan imtina etmiş ve bu bağlamda Güney ve Doğu Çin Denizi'nde ABD ve müttefikleriyle birlikte tatbikat yapmayı genellikle kabul etmemiştir. Örneğin bu süreçte Hindistan, Avustralya'nın ev sahipliğinde düzenlenen "Pitch Black 22" hava tatbikatına katılırken; ABD'nin ev sahipliğinde Guam'da icra edilen "Pacific Vanguard 2022" deniz tatbikatlarına katılmamıştır. Bunun sebebi, Çin'e yakın bölgelerde askeri faaliyetlerde bulunarak Pekin'i kışkırtmak-provoke etmek istememesidir.

Genel itibarıyla Hindistan, sadece yakın denizlerde; yani Hint Okyanusu'ndaki tatbikatlarda ve uzak denizlerde, Pasifik ya da Okyanusya'daki manevralarda yer almaya özen göstermektedir. Hindistan, Rusya'nın Vostok-2022 tatbikatlarına katılmasına rağmen Japon Denizi'nde gerçekleşen donanma bölümlerine katılmamıştır. Bunun sebebi, QUAD'taki müttefiki Tokyo'nun hassasiyetini gözetmesi şeklinde yorumlanmıştır. Ancak asıl gerekçesi, Çin'le birlikte ve onun yakın denizlerinde böyle bir varlık göstermek istememesi olabilir. Bu bağlamda Hindistan, söz konusu tatbikatlarda Çin'in yer aldığı bölümlere katılmak istemediğini Rusya'ya iletmiş olabilir.

Benzer şekilde Çin, Hindistan'ın Japon Denizi'ndeki tatbikatlarda yer almasına karşı çıkmış olabilir. Başka bir ifadeyle Çin, Hindistan'ı kendi yakın denizlerine çağırarak istememektedir. Diğer taraftan Pekin, Hindistan'ın yakın denizlerine araştırma gemisi gönderebilmektedir. Bu durum ise Çin'in Hindistan'la olan gerginliğini Hint-Pasifik'e taşımasına sebebiyet vermektedir. Bu noktadan sonra eğer Hindistan, Çin'in yakın denizlerindeki meselelere daha fazla müdahil olmaya başlarsa, örneğin Tayvan Boğazı ve çevresinde faaliyet göstermeye başlarsa, iki ülkenin sınırda yaşadıkları çatışmanın denizlere taşınma ihtimali yüksektir.

[1] "India Accuses China of 'Militarisation of The Taiwan Strait' As Row Over Navy Vessel Grows", The Guardian, <https://www.theguardian.com/world/2022/aug/29/india-accuses-china-of-militarisation-of-the-taiwan-strait-as-row-over-navy-vessel-grows>, (Erişim Tarihi: 01.09.2022).

[2] "Chinese Assault on India Remains Relentless", Tribune India, <https://www.tribuneindia.com/news/comment/chinese-assault-on-india-remains-relentless-424625>, (Erişim Tarihi: 01.09.2022).

[3] "Beijing Asks New Delhi to Reiterate 'One China' Principle", Bloomberg, <https://www.bloomberg.com/news/articles/2022-08-14/beijing-asks-new-delhi-to-reiterate-one-china-principle#xj4y7vzkg>, (Erişim Tarihi: 01.09.2022).

[4] "China Calls for India to Work 'In Same Direction' To Restore Ties", The Hindu, <https://www.thehindu.com/news/international/china-calls-for-india-to-work-in-same-direction-to-restore-relations-at-an-early-date/article65787177.ece>, (Erişim Tarihi: 01.09.2022).

[5] Aynı yer.

ANKASAM ANALİZ

Ortak Çıkarlarla Birbirine Bağlanmış İki Hazar Ülkesi: Azerbaycan ve Kazakistan

2022 yılının Ağustos ayının en önemli olaylarından biri, Kazakistan Cumhurbaşkanı Sayın Kasım-Cömert Tokayev'in Azerbaycan Cumhurbaşkanı Sayın İlham Aliyev'in davetlisi olarak Bakü'ye ilk resmi ziyaretini gerçekleştirmesidir. Sayın Tokayev'in Bakü'ye yaptığı ziyaret vesilesiyle Azerbaycan-Kazakistan ilişkilerinin ekonomi, ticaret, ulaşım ve kültürel ilişkiler alanlarında

gelişmesi ve müttefiklik bağlarının daha da güçlendirilmesi için çok yönlü bir perspektif belirlenmiştir.

Ülke liderleri tarafından imzalanan önemli belgeler, bu ziyaretin olumlu sonuçlarına işaret etmektedir. Özellikle de Kazakistan ile Azerbaycan arasındaki Stratejik İlişkilerin Güçlendirilmesi ve

Perizat RISBEKKIZI
ANKASAM Orta Asya Araştırma Asistanı

Müttefik İşbirliğinin Derinleştirilmesi Bildirgesi ve 2022-2026 İşbirliğinin Geliştirilmesi İçin Kapsamlı Program ilişkilerin geleceği bakımından oldukça mühimdir.

Ayrıca iki devlet arasındaki işbirliği için kılavuz ilkeleri belirleyen başka belgeler de imzalanmıştır. Dolayısıyla taraflar arasındaki anlaşmalar vesilesiyle Azerbaycan ile Kazakistan arasındaki ilişkinin, stratejik ortaklığın ve müttefiklik etkileşiminin yeni ve daha iyi bir seviyeye ulaştığı söylenebilir.

Sayın Aliyev ile Sayın Tokayev arasında gerçekleşen görüşmede iki ülkenin liderleri, Bakü ve Nur-Sultan arasındaki ticari ve ekonomik ilişkilerin geliştirilmesi üzerine yoğunlaşmıştır. Bu noktada ikili ekonomik işbirliği bağlamında büyük bir potansiyelin bulunduğu vurgulanmalıdır. Örneğin son birkaç yılda ticaret hacminde istikrarlı bir artış söz konusudur. Mesela 2022 yılının ilk yarısında iki ülke arasındaki ticaret hacmi, 2021 yılındaki aynı döneme kıyasla altı kattan fazla artmış ve 326,6 milyon dolara ulaşmıştır.

İki ülke arasındaki ticari ve ekonomik ilişkilerde dikkat çeken bir diğer önemli olay, 2022 yılının Haziran ayında Bakü'de düzenlenen Kazakistan Ticaret ve Ekonomik Misyonu olmuştur. Müzakereler sonucunda Kazakistanlı ihracatçılar, Azerbaycanlı ortaklarla 38 milyon doları aşan meblağlar içeren sözleşmeler imzalamıştır. Ayrıca iki ülkenin iş çevrelerinin diyalogu için bir platform olarak görev yapmak maksadıyla kurulan Kazakistan-Azerbaycan İş Konseyi'ne de büyük umutlar verilmektedir.[1]

Tüm bunlara ek olarak, tarım-sanayi kompleksi, ülkelerin gıda güvenliğini güçlendirme ihtiyacı nedeniyle oldukça önemlidir. Örneğin buğday ithalatına bağımlı olan Azerbaycan, arzını çeşitlendirmeyi düşünmektedir. Buna karşılık uygun bir coğrafi konuma ve köklü ulaşım altyapısına sahip olan Kazakistan, Azerbaycan açısından kritik bir tahıl tedarik kaynağı haline gelmiştir. İstatistiklere göre, 2022 senesinin Ocak ve Mayıs aylarını kapsayan dönemde Azerbaycan, Kazakistan'dan gerçekleştirdiği tahıl ithalatını bir önceki yılın aynı dönemine göre yaklaşık beş kat arttırarak 50,7 milyon dolara yükseltmiştir.[2]

Bütün bunlar, Kazakistan ile Azerbaycan arasındaki ilişkilerin küçük göstergelerindendir. Ancak günümüzde ortaya çıkan yeni zorluklar, her iki Hazar devletini de birlikte hareket etmeye ve yakın işbirliği kurmaya itmektedir. Komşu bölgelerdeki zor durum ve ekonomik kriz, Azerbaycan ile Kazakistan arasındaki ilişkilerin gelişimine damga vurmaktadır. Fakat tartışılması ve çözülmesi gereken yeni konular da vardır. Üst düzeyde temaslarda bulunulması, en acil sorunları ortak çerçevesinde çözmeye izin vereceği nedeniyle gereklidir. . Bu bağlamda hem Azerbaycan hem de Kazakistan, ekonominin birincil olmayan sektörünün geliştirilmesi ve işbirliği için iyi fırsatlar yaratan ulaşım ve iletişim potansiyelinin genişletilmesi gibi müşterek çıkarlara sahiptir.

İkili işbirliğindeki bir diğer önemli halka da Azerbaycan ve Kazakistan'ın ortak projesi olan Hazar Denizi'ni geçen ve Çin ile Avrupa'yı birbirine bağlayan Orta Koridor'dur. Bu rota, Rusya-Ukrayna Savaşı nedeniyle izole olan ve istikrarsızlaşan Kuzey Koridoru'na alternatif yaratmaktadır. Bu nedenle de taraflar, Orta Koridor'un aktif bir biçimde kullanılması için çalışmaktadır.

Bunun dışında Kazakistan ile Azerbaycan arasındaki Orta Koridor, sadece ulaşım yollarının çeşitlendirilmesi bakımından değil; aynı zamanda Kazakistan'ın enerji kaynaklarını ihraç etmesinin önündeki ekonomik ve siyasi engellerin kaldırılması açısından da önemlidir.

Bilindiği gibi Rusya, yaptırımların dost olmayan ülkeler üzerindeki etkisini arttırmak için Avrupa petrol piyasasına baskı yaparak karmaşık bir oyun oynamaktadır. Kazak petrolünün %80'inin ihraç edildiği Hazar Boru Hattı Konsorsiyumu (CPC), Sayın Tokayev'in Bakü ziyaretinin arifesinde askıya alındığının açıklanması da Moskova'nın yaklaşımını göstermektedir.[3]

Anlaşılacağı gibi Kazakistan, dünya pazarlarına petrol ihraç ederken kullandığı güzergahları çeşitlendirmek istemektedir. Nur-Sultan, özellikle de hammadde ihracatı için alternatif bir altyapı olarak Orta Koridor üzerinden teslimat seçeneğini değerlendirmektedir. Bu doğrultuda Sayın Tokayev'in Bakü ziyareti sırasında Kazakistan ve Azerbaycan devlet petrol şirketi olan QazaqGaz ile SOCAR arasında ortak gaz projelerinin uygulanmasına ilişkin bir mutabakat zaptı imzalanması oldukça dikkat çekicidir. İmzalanan belge şunları sağlamaktadır:

Kazakistan'da hidrokarbon yataklarının araştırılması ve geliştirilmesi

Gaz ve kimya endüstrilerinin gelişimi, gaz taşımacılığının modernizasyonu

Bu sektörde yenilikçi teknolojilerin tanıtılması ve diğer önemli alanlarda işbirliği fırsatlarının araştırılması

Memorandum, iki ülke arasındaki yakın enerji ilişkileri geliştirmeye ve Kazakistan üzerindeki baskıyı hafifletmeye hizmet edebilir. Buna ek olarak Rusya'nın kömür arzına yönelik yaptırımlar nedeniyle Kazakistan'dan Avrupa Birliği'yle (AB) yapılan kömür ihracatının yakın gelecekte artması beklenmektedir. Kazakistan, Hazar'daki Aktau Limanı'nın geliştirilmesi ve Azerbaycan ile Gürcistan üzerinden demiryolu ve deniz yoluyla AB'ye daha fazla ithalat yapmanın yollarını aramaktadır. Ayrıca Kazakistan'ın kömür başta olmak üzere enerji kaynaklarının bir kısmını Kazakistan üzerinden tedarik etmekle ilgilendiği söylenebilir.

Sonuç olarak bağımsızlıklarını kazanmalarının ardından 30 yıl boyunca iyi ilişkiler kuran ve bu münasebetleri stratejik ortaklık seviyesine ulaştırmayı başaran Kazakistan ve Azerbaycan, ikili ilişkileri daha da geliştirme noktasında güçlü bir iradeye sahiptir. Bu nedenle de Sayın Tokayev'in Bakü ziyareti oldukça önemli bir gelişmedir. Üstelik bu ziyaretin Hazar Denizi merkezli olarak Orta Koridor'un güçlendirilmesine hizmet ettiğini ve böylece Avrupa'nın enerji ihtiyacının karşılanmasına dönük bir adım olduğunu söylemek de mümkündür.

[1] “СМИ: Азербайджан является, прежде всего, стратегически важным партнером для Казахстана”, Report, <https://report.az/ru/vneshnyaya-politika/smi-azerbajdzhan-yavlyaetsya-prezhde-vsego-strategicheski-vazhnym-partnerom-dlya-kazahstana/>, (Erişim Tarihi: 31.08.2022).

[2] “Как Казахстан и Азербайджан формируют новый вектор сотрудничества”, Internet Portal SNG, <https://e-cis.info/news/568/102742/>, (Erişim Tarihi: 31.08.2022).

[3] “КТК приостановил эксплуатацию двух из трех нефтеналивных причалов”, Interfax, <https://www.interfax.ru/business/857647>, (Erişim Tarihi: 31.08.2022).

ANKASAM ANALİZ

Belarus'un ŞİÖ Gündemi ve Olası Senaryolar

2020 yılında Belarus'ta gerçekleştirilen Cumhurbaşkanlığı seçimlerini Aleksandr Lukaşenko'nun kazanması, Batılı ülkeler tarafından şaibeli bulunmuş, seçimler meşru görülmemiş ve söz konusu ülkenin bu yanıltan dönmesi istenmiştir. Fakat Lukaşenko'nun Rusya'dan aldığı destek neticesinde net bir tavır sergilemesi, ülkesinin birtakım yaptırımlara maruz kalmasını beraberinde getirmiştir. Yaptırımların yarattığı olumsuz tabloyu tersine çevirmek isteyen Minsk yönetimi ise Rusya'yla ciddi bir entegrasyon sürecine girmiştir. Bu süre zarfında iki ülke arasında çok sayıda ekonomik antlaşma

imzalamış ve müşterek tatbikatlar düzenlenerek Batı'ya birliktelik mesajları vermiştir.

Dahası Rusya'nın Ukrayna'ya yönelik başlattığı savaşta Moskova'ya destek mesajları veren ve topraklarını Rus askerlerinin konuşlanması için açan Minsk yönetimi, seçimlerinden dolayı maruz kaldığı yaptırımlara bir yenisinin daha eklenmesiyle karşı karşıya kalmıştır. Böylece ülke ekonomisinde büyük bir düşüş yaşamaya başlamıştır.[1] Ülkenin Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYİH) verilerine göre, derin bir ekonomik resesyona girdiği söylenebilir. Nitekim

Hüseyin YELTİN

Rusya-Ukrayna Savaşı'nın başlamasının ardından Belarus GSYİH'sinde %4,2'lik bir düşüş yaşanmıştır.[2]

Bahse konu olan olumsuz tabloyu tersine çevirmek amacıyla Belarus'un ekonomik nedenleri gözeterek hareket ettiği ve Rusya ve Çin'le olan ticari münasebetlerini geliştirmeye çalıştığı görülmektedir. Nitekim Belarus Başbakanı Roman Golovşenko'nun ülkesinin ve Rusya ekonomisinin, yaptırımların baskısına uyum sağlamayı başardığını ve durumu iyi idare ettiğini açıklaması da bu konuda örnek teşkil etmektedir. Örneğin 2022 yılının Ocak ile Haziran ayları arasında Belarus-Rusya ilişkilerinde ticaret hacmi, 2021 yılının ilk yarısına kıyasla %12,2 artmış ve 20 milyar dolara yaklaşmıştır. Rusya'ya yapılan ihracatın da %23,1 artışla 9,1 milyar dolara ulaştığı görülmüştür.[3] Dahası Belarus Ekonomi Bakan Yardımcısı Alesya Abramenko, ülkesinin Çin'le olan ticari ilişkilerinin rekor bir hızla büyüdüğünü ve Pekin'in Minsk'in en büyük ikinci ticaret ortağı haline geldiğini açıklamıştır. [4] Geline nokta ise Belarus, söz konusu arayışını Şanghay İşbirliği Örgütü (ŞİÖ) üyeliğiyle taçlandırmak istemektedir.

Belarus-ŞİÖ İlişkisinde Tam Üyeliğe Doğru

1996 yılında Rusya, Çin, Tacikistan, Kırgızistan ve Kazakistan tarafından kurulan Şanghay Beşlisi, 2001 senesinde Özbekistan'ın katılımıyla ŞİÖ adını almıştır. Örgüt, 2017 yılında Hindistan ve Pakistan'ın ve 2021 senesinde de İran'ın katılımıyla hızla büyüyen bir güç merkezi olarak uluslararası sistemde boy göstermeye başlamıştır.

Soğuk Savaş'ın sona ermesinin ardından uluslararası sistemin Amerika Birleşik Devletleri (ABD) hegemonyasında devam etmesi, ŞİÖ'nün tek kutuplu sisteme karşı, Çin ve Rusya'nın birlikteliğini pekiştirmesine hizmet etmiştir.

Belarus ise senelerdir ŞİÖ'yle siyasi, diplomatik, ticari ve kültürel bağlamda ilişkileri geliştirmeye çalışmaktadır. ŞİÖ'yle 2010 yılında "diyalog ortağı" statüsüyle temas kuran Belarus, 2015 senesinde de "gözlemci" statüsüne kavuşmuştur.

2022 yılının Haziran ayında da, Rusya Devlet Başkanlığı ŞİÖ İşleri Özel dile getirmiştir. Hakimov, ülkesinin örgüte dahil olmak için tam üyelik başvurusu yaptığını duyurmuştur.[5] Bu noktada Belarus'un ŞİÖ yöneliminin öncelikle ekonomik sebeplerden kaynaklandığı, Batılı ülkelerin uyguladığı yaptırımlara karşı

yeni pazarlar bulmayı hedeflediği ve güç dengesi tesis etme amacı taşıdığı öne sürülebilir. Bu bağlamda Belarus Savunma Bakanı Viktor Khrenin, ülkesinin ŞİÖ üyeleriyle çok yönlü işbirliğini genişletme niyetinde olduğunu ve bu nedenle örgüte tam üyelik başvurusunda bulunduğunu belirtmiştir. [6]

Belarus'un üyelik başvurusu sonrasında ŞİÖ'nün en önemli iki aktörü konumunda bulunan Rusya ve Çin'in süreci destekledikleri görülmüştür. Nitekim Belarus'un Çin Büyükelçisi Yury Senko, Belarus'un ŞİÖ'ye katılımının "birden fazla projeye" iştirak etmesine olanak sağlamasını beklediğini dile getirirken; Senko, Minsk yönetiminin tam üyelik başvurusunun 15-16 Eylül 2022 tarihlerinde Özbekistan'ın Semerkant kentinde gerçekleştirilecek zirvede neticeleneceğini iddia etmiştir.[7] Dahası ŞİÖ üyesi ülkelere de Belarus'un tam üyeliğine ciddi bir destek vardır.[8]

Tam Üyelik Sonrası Muhtemel Senaryolar

Soğuk Savaş'ın sona ermesinin ardından ABD hegemonyasının hakim olduğu uluslararası sistemin yavaş yavaş çok kutuplu bir düzene evrildiği görülmektedir. Yeni sistemde yerini almak isteyen aktörler, çok kutuplu dünya düzeni oluşmaya çalışmaktadır. Bu nedenle de Avrasya ülkeleri, kendi aralarındaki işbirliklerini güçlendirmenin yollarını aramaktadır. İran'ın ŞİÖ'ye katılımından sonra Belarus'un da tam üye haline gelmesi dikkat çekicidir. Çünkü NATO'nun doğuya doğru genişleme hamlesinin Ukrayna Krizi'yle çıkmaza girdiği bir dönemde, ŞİÖ'nün büyüme odaklı politika izlediği anlaşılmaktadır.

Yeni bir uluslararası sisteminin oluşum sancılarının yaşanması ve günümüzde ŞİÖ'nün etkin bir uluslararası örgüt haline gelmesi, örgütün iç dinamiklerini belirleyen başat aktörlerin çıkarları arasındaki uyumla yakından ilişkilidir. Bu bağlamda Belarus'un Rusya'yla entegrasyon sürecini sürdürmesi ve Orta Asya ülkeleriyle ilişkilerini geliştirmesi beklenmektedir. Dolayısıyla Belarus dış politikasında bir denge arayışı söz konusudur.

Anlaşılabileceği üzere, Minsk yönetimi açısından 15-16 Eylül 2022 tarihlerinde Özbekistan'ın Semerkant kentinde gerçekleştirilecek olan ŞİÖ Liderler Zirvesi, son derece önemlidir. Belarus'un tam üyeliğinin gündeme gelmesi beklenen zirvede, üyeliğin kabul edileceği öngörülmektedir. Bu durum ise bazı senaryoları gündeme getirecektir.

Olası senaryoları şu şekilde sıralamak mümkündür:

- ŞİÖ üye ülkeleri tarafından atılan eşgüdümlü adımlar, örgüt içerisindeki işbirliğini güçlendirecek ve ulusal ekonomileri daha rekabetçi hale getirecektir.
- Özellikle de son dönemde Rusya'yla entegre olmaya gayret gösteren Belarus'un üyeliği, Moskova'nın ŞİÖ içerisindeki nüfuzunu arttıracaktır.
- Pekin, Rusya'nın ŞİÖ içerisindeki nüfuzunun artacağını öngörerek Moskova'yla olan ilişkilerini hızlandırabilir. Fakat Çin, Rusya'yı dengeleme arayışına da girebilir.
- Belarus'un ŞİÖ'ye üye olması halinde, Batı'yla yaşadığı sorunların daha da artacağı öne sürülebilir. Ülkenin özellikle de ekonomik yaptırımlar nedeniyle Batı pazarını tamamen kaybetme riskiyle karşı karşıya kalacağı söylenebilir.
- Belarus'un olası üyeliği, Batı hegemonyasını kırma ve yaptırımları kaldırma bağlamında yeni bir başarı olarak algılanabilir.
- Söz konusu üyelik, Batı'nın tecrit politikasını hafifletmesi bakımından Minsk açısından büyük önem arz edecektir. Yeni bir pazara ulaşacak olan Belarus, ŞİÖ üyesi ülkelerle ekonomik ilişkilerini genişletecektir.

Sonuç olarak 15-16 Eylül 2022 tarihlerinde gerçekleştirilecek olan ŞİÖ Liderler Zirvesi, yalnızca Belarus için değil; aynı zamanda Rusya, Çin ve bölge ülkeleri açısından da kritik gelişmelere tanıklık edecektir. Çünkü Belarus'un ŞİÖ üyeliği, çok kutuplu dünya arayışlarına yönelik yeni bir irade beyanı anlamına gelecektir.

[1] "Economic Security of Belarus (April-June 2022)", Belarus Security Blog, <https://bsblog.info/economic-security-of-belarus-april-june-2022/>, (Erişim Tarihi: 30.08.2022).

[2] Aynı yer.

[3] "PM: Economies of Belarus and Russia Have Adapted to the Pressure of Sanctions", Belta, <https://eng.belta.by/economics/view/pm-economies-of-belarus-and-russia-have-adapted-to-the-pressure-of-sanctions-152704-2022/>, (Erişim Tarihi: 30.08.2022).

[4] "Economy Ministry: Belarus-China Trade Growing at a Record High Pace", Belta, <https://eng.belta.by/economics/view/economy-ministry-belarus-russia-trade-growing-at-a-record-high-pace-152791-2022/>, (Erişim Tarihi: 31.08.2022).

[5] "Putin'in Özel Temsilcisi: Belarus, ŞİÖ'ye Üyelik Başvurusu Hazırladı", Sputnik Türkiye, <https://sputniknews.com.tr/20220614/putin-ozel-temsilcisi-belarus-sioye-uyelik-basvurusu-hazirladi-1057415183.html>, (Erişim Tarihi: 29.08.2022).

[6] "Belarus Intent on Expanding Multi-Faceted Cooperation with SCO Countries", Belta, <https://eng.belta.by/politics/view/belarus-intent-on-expanding-multi-faceted-cooperation-with-sco-countries-152664-2022/>, (Erişim Tarihi: 29.08.2022).

[7] "Belarus Expects Accession to SCO to Enable It to Join 'Multiple Projects'-Ambassador to China", Interfax, <https://interfax.com/news-room/top-stories/81581/>, (Erişim Tarihi: 29.08.2022).

[8] "Presidents of Uzbekistan and Belarus Discuss Issues of Enhancing Practical Cooperation", Uzdaily, <https://www.uzdaily.com/en/post/75270>, (Erişim Tarihi: 30.08.2022).

ANKASAM ANALİZ

Aktif Bir Orta Hat İçin Orta Asya-Güney Kafkasya Platformu

Türk Devletleri Teşkilatı'nın 12 Kasım 2021 tarihinde İstanbul'da gerçekleştirdiği zirvede Kırgızistan Cumhurbaşkanı Sayın Sadır Caparov, Orta Hat'ta istikrarın güçlendirilmesi ve hattın bütün potansiyelinin kullanılması amacıyla "Orta Asya ile Güney Kafkasya" arasında bir platformun kurulmasını tavsiye etmiştir. Söz konusu tavsiyenin zaman geçtikçe ne kadar gerekli olduğu daha iyi anlaşılmaktadır.

Bilindiği gibi, dünyada terörizm, radikalleşme ve ayrılıkçılık hareketleri artmaktadır. Bu durum, Afganistan merkezli tehditlere yakın olan Orta Asya'yı doğrudan etkilemektedir. Zira Kazakistan'ın yaşadığı "Trajik Ocak Olayları" da olası riskleri gözler önüne sermiştir. Bununla birlikte Karabağ'da belirli bir uzlaş sağlansa da özellikle Azerbaycan ile Ermenistan arasındaki anlaşma çabalarını ve dolayısıyla normalleşmeyi sabote

Emrah KAYA
ANKASAM Orta
Asya Uzmanı

etmek isteyen, başta Karabağ Klani olmak üzere bazı sistem dışı unsurların ve üçüncül aktörlerin süreci provoke etmeye çalıştığı gözlemlenmektedir.

Vurgulamak gerekir ki; bahsi geçen olayları sadece bir ya da iki devletin arasındaki sorun olarak görmek yanlış bir sonuca ulaştıracaktır. Örneğin Azerbaycan ile Ermenistan arasında yaşanan savaş, Güney Kafkasya coğrafyasındaki ve yakın çevresindeki bütün ülkeleri, halkları ve aslında geçiş güzergahlarını yakından etkilemiştir. Zira çeşitli ticaret ve ulaşım koridorlarının günümüzdeki en önemli rekabet alanlarından olduğu görülmektedir. Bu açıdan Sri Lanka'da yaşananlar hadiseler, hükümetlerin devrilmesi ve büyüyen istikrarsızlık, mevzu bahis mücadelenin en somut kanıtıdır.

Orta Hat'tın Doğu ile Batı Dünyası arasındaki en önemli koridorlardan olduğu söylenebilir. Zira Orta Hat, diğer güzergahlara göre hem en kısa hem düşük maliyetli hem de en güvenli rotayı sunmaktadır. Orta Asya devletleri, Hazar Denizi ve Güney Kafkasya, Çin'den Avrupa'ya uzanan Orta Hat'tın kilit noktalarıdır. Bu nedenle Hazar Denizi'nin doğusu ve batısı arasında sağlam köprüler ve işbirliklerinin kurulması gerekmektedir. Bölge devletleri, gerçekleştirilen işbirliği sayesinde hem kendilerinin hem de Hazar Denizi'nin güvenliğini daha kolay sağlayabilecektir. Ayrıca bölgesel-bölgeler arası işbirliğinin tesisi vesilesiyle emperyal aktörlerin istikrarsızlaştırıcı müdahalelerde bulunması da zorlaşacaktır.

Tüm bu bilgilerden hareketle, Orta Asya ile Güney Kafkasya arasında kurulacak olan bir platformun bölgesel sorunların çözülmesinde kritik bir rol üstleneceği söylenebilir. Zira Azerbaycan ile Ermenistan arasında çeşitli gelişmeler yaşansa da Orta Hat'tın hem Bakü'ye hem de Erivan'a kazanç sağlaması için en kısa zamanda bitirilmesi gerekmektedir. Bu sayede hayata geçirilmesi kolaylaşacak olan Zengezur Koridoru'nun da potansiyeline ulaşması mümkün hale gelecektir.

Orta Asya devletlerinden Kazakistan ve Özbekistan, söz konusu bölgede yaşanan sorunlarda gösterdikleri yapıcı rolle, işbirliğini güçlendirici aktörler olarak ön plana çıkmaktadır. Bu noktada iki devletin de arabuluculuk tecrübesinin bulunduğu ifade edilebilir. Dolayısıyla Orta Asya ile Güney Kafkasya arasında kurulacak olan platformda, Nur-Sultan ve Taşkent yönetimlerinin yine diyalogun ve işbirliğinin en önemli destekçileri olacağı öngörülebilir.

Orta Asya devletlerinin, Orta Asya Devlet Başkanları İstişare Toplantıları gibi yapılar ve örgütler aracılığıyla müşterek hareket etme, sorunları yapıcı bir şekilde çözme ve işbirliğini güçlendirme konularında tecrübeler edindiği bilinmektedir. Yani Sayın Caporov'un önerdiği platform vesilesiyle bu tecrübenin Güney Kafkasya'ya aktarılması da kolaylaşacaktır. Çünkü Güney Kafkasya'da Azerbaycan, Ermenistan ve Gürcistan'ın aynı çatı altında bulunduğu ve ortak hareket etmelerini sağlayacak sorun çözücü bir diyalog platformu bulunmamaktadır.

Bahse konu olan durum ise bölge ülkelerini dış tehditlere ve müdahalelere daha açık hale getirmektedir. Örneğin Azerbaycan ile Gürcistan arasındaki yakınlaşma, iki devletin ekonomik kalkınmasını beraberinde getirirken; Ermenistan'ın yalnız kalması, Güney Kafkasya'nın ekonomik görünümüne zarar vermektedir. Ayrıca iktisadi bakımdan geri kalan Ermenistan, etnik milliyetçi söylemlerle hareket eden ve terörizme yönelen örgütlerin doğuşuna da tanıklık etmektedir. Elbette bu durum, söz konusu ülkeyle sınırlı kalmamakta ve tüm Güney Kafkasya'nın güvenliğine ve kalkınmasına zarar vermektedir.

Kısacası Orta Asya ile Güney Kafkasya arasında "5+3" şeklinde nitelendirilebilecek bir platformun kurulması her geçen gün zaruri bir ihtiyaca dönüşmektedir. İkinci Karabağ Savaşı'nın ardından Güney Kafkasya coğrafyasında oluşan barış ortamı, bölgesel güvenlik, istikrar ve refahın tesis edilmesinin önündeki en büyük engelin bertaraf edilmesini sağlamıştır.

Bilindiği gibi, Orta Asya ülkeleri arasındaki çeşitli sorunların çok önemli bir kısmı son beş yılda hızlı bir şekilde çözülmüştür. Kırgızistan ile Tacikistan arasındaki anlaşmazlıkların çözülmesi noktasında da mühim gelişmeler yaşanmaktadır. Zira iki devletin de sorunların diyalog yoluyla çözülmesi konusunda kararlı bir irade ortaya koyduğu görülmektedir.

Sonuç olarak yabancı aktörlerin ve çeşitli terör örgütlerinin güzergahları istikrarsızlaştırma noktasında atacakları adımlar, bölgeler arası yakınlaşma ve işbirliği sayesinde engellenebilir. Hiç şüphe yok ki; iki bölge arasında bir işbirliği platformunun kurulması, tehditlere karşı önemli bir savunma mekanizması geliştirilmesini sağlayacak ve platformda yer alan devletlerin egemenliklerini, bağımsızlıklarını, toprak bütünlüklerini ve üniter yapılarını güçlendirecektir.

ANKASAM ANALİZ

Rusya Afgan Sorunu'nda Topu Neden ŞiÖ'ye Atıyor?

Afganistan, uluslararası politikadaki önemini korusa da gerek Ukrayna Savaşı gerekse de Tayvan Krizi, söz konusu ülkenin uluslararası kamuoyunun gündemindeki yerinin arka planında kalmasına sebebiyet vermiştir. Fakat ülkede hem terör örgütü Devletü'l Irak ve's Şam'ın (DEAŞ) saldırılarından kaynaklanan güvenlik problemleri hem de Taliban'ın hiçbir devlet tarafından tanınmamasının da etkisiyle yatırım ve yardımlarda yaşanan sorunlar devam etmektedir. Bu nedenle de Afganistan'daki ekonomik ve insani kriz her geçen gün daha da derinleşmektedir.

Afgan Sorunu'na ilgi gösteren aktörlerden biri ise hiç şüphesiz Rusya'dır. Lakin son dönemde Rusya'nın Afganistan politikasında birtakım değişiklikler yaşandığı görülmektedir.

2021 yılının Ağustos ayında; yani Taliban'ın Afganistan'a yirmi yıl aranın ardından yeniden egemen olduğu günlerde, Kabil Büyükelçiliği'ndeki diplomatik faaliyetlerini sürdüreceğini açıklayan ve meselenin çözümüne dair bölge devletleri tarafından yürütülen konferans diplomasisine yapıcı katkılar sağlayan; hatta Taliban'ı tanıma

Dr. Doğan BAŞARAN
ANKASAM
Uluslararası İlişkiler
Uzmanı

noktasında birtakım sinyaller veren Rusya, en başından itibaren Afgan Sorunu'ndaki inisiyatifi, Kolektif Güvenlik Antlaşması Örgütü'nde (KGAÖ) tutmaya çalışmıştır.

Bu kapsamda KGAÖ toplantılarında bölgesel güvenlik bağlamında Afganistan merkezli gelişmelerin ele alınmasını önemseyen Moskova yönetimi, Taliban'ı uluslararası işbirliği zeminine çekmeye çabalarken; güvenlik politikaları konusunda da KGAÖ'den istifade etmiştir. Nitekim Taliban'ın iktidara gelmesinin ardından Rusya, Tacikistan'daki askeri üssünde bulunan personel sayısını arttırmış, Tacikistan ve Özbekistan'la beraber çeşitli tatbikatlar düzenlemiştir. Söz konusu tatbikatların yapıldığı dönemde Kremlin, Taşkent'in KGAÖ'ye katılımını da yeniden gündeme getirmiştir. Ayrıca söz konusu dönemde Moskova yönetimi, Afganistan'daki terör örgütlerinin olası sızma girişimlerine karşı KGAÖ ülkelerinin hazırlıklı olması çağrısı yapmıştır.[1]

Rusya'nın aynı zamanda Şanghay İşbirliği Örgütü (ŞİÖ) üyesi olmasına rağmen Afganistan merkezli gelişmeler karşısında KGAÖ'yü ön plana çıkarma çabası, en temelde Çin'in bu ülkede nüfuz elde etmesini önleme arzusunun yansımasıdır. Bir diğer ifadeyle Moskova, Afganistan'ı Pekin'le çıkarlarının çatıştığı bir nüfuz mücadelesi alanı şeklinde değerlendirmiştir. Fakat geline aşamada Rusya'nın Afganistan politikasında bir paradigma değişikliği yaşandığı gözlemlenmektedir. Nitekim Rusya Savunma Bakanı Sergey Şoygu, Moskova, Pekin, Yeni Delhi, Tahran ve İslamabad'ın sadece bölgenin istikrarına değil; tehditlerin bölgesel sınırların ötesine yayılmasının önlenmesine de önemli katkı sağlayabileceğini söylemiş ve "Afganistan Sorunu'nu ŞİÖ'nün gündeminde tutmak oldukça önemli." açıklamasında bulunmuştur.[2]

Hiç kuşku yok ki; Rusya Savunma Bakanı Şoygu'nun Afgan Sorunu'na dair kullandığı ifadeler oldukça mühimdir. Zira bu sözler vesilesiyle Şoygu, Afganistan'daki krizi bölgesel işbirliğine hizmet edecek bir süreç olarak fırsata çevirmek istediklerini net bir şekilde ortaya koymuştur. Ancak belirtmek gerekir ki; Şoygu'nun açıklamasında ismini zikrettiği Rusya, Çin, Hindistan, İran ve Pakistan'ın birbirinden tamamen olmasa da büyük ölçüde farklı çıkar ve tehdit algılamaları vardır. Dolayısıyla bu devletlerin beklentilerinin son derece farklı olduğu gerçeğinden hareketle, Afganistan'da müşterek bir politika geliştirmelerini beklemek de rasyonel gözükmemektedir.

Diğer taraftan yukarıda belirtilen duruma rağmen ismi zikredilen devletlerin Afgan Sorunu'nun çözümü hususunda ortak bir politika geliştirmeleri halinde, söz konusu ülkedeki krizin aşılması da kolaylaşacaktır. Daha da önemlisi ŞİÖ, bölgesel güvenlik meselelerinin çözümünde üstlendiği rol itibarıyla büyük bir prestij elde edecektir. Peki, Moskova, topu ŞİÖ'ye atarak ne yapmaya çalışmaktadır?

Öncelikle Şoygu'nun açıklamaları, Rusya'nın Ukrayna Savaşı'ndan dolayı ciddi bir enerji kaybı yaşadığı ve Afganistan'a yeteri kadar odaklanamadığı realitesini net bir şekilde gözler önüne sermektedir. Bu da Moskova'nın Afganistan'da Pekin'le rol paylaşımına gitmeyi kabullenmesine yol açmaktadır. Özellikle de Batı'nın yaptırım baskısı sebebiyle Rusya, yalnızca Afganistan'da değil; çok kutuplu dünya iddiasına paralel bir biçimde küresel siyasette de Çin'le yakın çalışma ihtiyacı hissetmektedir. Lakin Rusya'nın Afganistan'da Çin'e alan açması, Moskova açısından birtakım riskleri de barındırmaktadır. Nitekim Rusya, yakın çevre doktrini çerçevesinde "arka bahçesi" şeklinde gördüğü bir coğrafyada, Çin'in etkisinin artmasını kabullenmek zorunda kalabilir. Yani konu, Afganistan'dan ibaret olmayabilir. Oysa bölgesel denklemlerdeki konjonktürel işbirliği süreçlerine rağmen Rusya ile Çin'in Afganistan ve Orta Asya'daki çıkarları çatışmaktadır. Bu da Moskova açısından önemli riskler barındırmaktadır.

Tam da bu nedenden ötürü Şoygu, bahse konu olan açıklaması esnasında Hindistan'ın ismini de zikretmiştir. Bir diğer ifadeyle Rusya, Çin ile Hindistan arasındaki ihtilafları kendi çıkarları doğrultusunda kullanabileceği kanaatinde. Yani Kremlin, Afgan Sorunu'nda topu ŞİÖ'ye atarken; Hindistan üzerinden Çin'i dengeleme arzusu içerisinde. Öyleyse sorulması gereken soru şudur: Evdeki hesap çarşıya uyar mı?

Vurgulamak gerekir ki; söz konusu denge, Kremlin'de düşünüldüğü kadar kolay bir biçimde sağlanamayabilir. Çünkü Pakistan ve İran faktörleri de göz ardı edilemeyecek boyuttadır. Her şeyden önce Pakistan, geleneksel olarak Hindistan'la hasmane ilişkileri bulunana bir ülkedir. Özellikle de Keşmir Sorunu'nun varlığı, taraflar arasında kalıcı bir barışı ortamının tesis edilmesini zorlaştırmaktadır. Daha da önemlisi Pakistan, Çin'in ŞİÖ içerisindeki en güvenilir müttefiki konumundadır. Aynı zamanda Kuşak-Yol Projesi çerçevesinde hayata geçirilmek istenen Çin-Pakistan Ekonomik Koridoru'na da ev sahipliği yapmaktadır. Dolayısıyla İslamabad yönetimi, ŞİÖ içerisindeki güç mücadelesinde Pekin'in yanında yer alması muhtemel aktörlerin başında yer almaktadır.

İran ise her ne kadar Rusya'yla köklü bağlara sahip olsa da Kuşak-Yol Projesi'nin güney güzergahında bulunması hasebiyle Çin'le ilişkilerine özel önem atfetmektedir. Üstelik Rusya ile İran arasında imzalanması beklenen ve 20 yıllık bir süreci kapsamayı öngörülen işbirliği anlaşmasında halen son metin üzerinde somut bir uzlaşuya varılamamıştır. Yaklaşık bir senedir imzalanması gündemde olan anlaşmaya dair nihai mutabakatın sağlanamaması ise Moskova-Tahran hattında birtakım problemlerin bulunduğu işaret etmektedir. Buna karşılık İran ile Çin arasında "25 Yıllık Kapsamlı İşbirliği Anlaşması" imzalanmıştır. Dolayısıyla Tahran yönetimi, dış politikada Moskova'yla olan ilişkilerini önemseme de direksiyonu Pekin'e kırmış durumdadır. Bu da ŞİÖ içerisinde bir tercih yapmak zorunda kalması halinde, İran'ın da Çin'e yakın bir çizgide konumlanacağı şeklinde yorumlanabilir.

ŞİÖ üyesi diğer devletler ise askeri-güvenlik bakımından Rusya'ya yakın olmalarına rağmen ekonomik anlamda Çin'le çok güçlü ilişkiler geliştirmektedir. Elbette bu durum üzerinde de Kuşak-Yol Projesi'nin yadsınamayacak bir etkisi vardır. Bu yüzden de mevzubahis devletler, taraflardan birine yakın; diğerine uzak durmak gibi bir seçimde bulunmamaya özen göstereceklerdir.

Kısaca özetlemek gerekirse, Şoygu'nun saydığı devletler içerisinde Rusya-Hindistan ikilisine karşı, Çin-Pakistan-İran üçlüsünün yer aldığı bir denklem oluşabilir. Diğer ŞİÖ üyeleri ise bu kampaşmanın dışında kalmayı seçip bir tercih yapmaya zorlanmaya itiraz edebilir. Yani Kremlin açısından evdeki hesap, çarşıya uymayabilir. Her şeye rağmen Rusya'nın Afgan Sorunu'nun çözüm adresi olarak KGAÖ yerine ŞİÖ'ye işaret etmesi, Moskova açısından Ukrayna'da işlerin hiç de planlandığı gibi gitmediğini ve Kremlin'in odağını diğer coğrafyalara dağıtmak istemediğini net bir şekilde gözler önüne sermektedir. Sonuç olarak Rusya, ŞİÖ hamlesinin kendi çıkarları açısından barındırdığı riskleri görse bile, ilgisini Afganistan'a yoğunlaştıracak güçten yoksundur.

[1] "Şoygu: KGAÖ Ülkeleri Afganistan'daki Militanların Topraklarına Sızma İhtimaline Karşı Hazır Olmalı", Sputnik Türkçe, <https://tr.sputniknews.com/20210811/soygu-kgao-ulkeleri-afganistandaki-militanlarin-topraklarina-sizma-ihimaline-karsi-hazir-olmalı-1047919692.html>, (Erişim Tarihi: 18.08.2022).

[2] "Russia Says India can Make a Significant Contribution to Stabilise Afghanistan", India Narrative, <https://www.indianarrative.com/world-news/russia-says-india-can-make-a-significant-contribution-to-stabilise-afghanistan-191154.html>, (Erişim Tarihi:18.08.2022).

ANKASAM ANALİZ

Yunanistan'daki Dinleme Skandalına İç ve Dış Tepkiler

Yunanistan'da muhalefet partisi Panhellenik Sosyalist Hareket'in (PASOK) lideri olan milletvekili Nikos Andoulakis'in Yunanistan Ulusal İstihbarat Teşkilâtı (EYP) tarafından gizlice dinlenmesi, büyük bir skandala neden olmuştur. Her ne kadar skandalın ardından 5 Ağustos 2022 tarihinde EYP Başkanı Panagiotis Kontoleon istifa etmiş olsa da[1] Yunanistan'daki muhalefet partileri, bunun bir siyasi sorumlusunun da olduğunu düşünerek Başbakan Kiriakos Miçotakis üzerinde baskı kurmaya çalışmıştır.

Miçotakis, skandalın ortaya çıktığı günden beri dinlemelerin bilgisi dışında yapıldığını iddia

ederek siyasi sorumluluk almaktan kaçınan bir politika izlemektedir. Ancak göz önünde bulundurulması gereken nokta, EYP'nin Başbakanlık'a bağlı olduğudur.

Eğer Miçotakis, söz konusu skandalın bilgisi dışında gerçekleştiği konusunda doğruyu söylüyorsa; bu durum, EYP'nin bağlı olduğu kurumun Miçotakis'in bilgisi dışında aksiyonlar almaktan çekinmediğini gösterir. Yunan istihbaratının bağlı olduğu Başbakanlık kurumunu zor durumda bırakabilecek yollara başvurulabilmesinden istihbaratın ülke içinde ne kadar güçlü olduğu anlaşılmaktadır. Bu gizli dinlemenin, İsraili casus

**Cemal Ege
ÖZKAN**

yazılımı "predator" kullanılarak yapılmış olması,[2] aynı zamanda Tel-Aviv ile Atina arasında istihbarat alanındaki sıkı işbirliğini yansıtan bir nokta olması bakımından da dikkat çekicidir.

Gizli dinlemeye maruz kalan Yunan milletvekilinin aynı zamanda Avrupa Parlamentosu (AP) milletvekili olması, AP'nin bahsi geçen skandalla yakından ilgilenmesine sebebiyet vermiştir. AP'nin ikinci büyük siyasi grubu olan Sosyalistler ve Demokratlar, konu üzerine çeşitli eleştirilerde bulunarak Yunanistan'da siyasi bir değişime ihtiyaç olduğunu vurgulamış ve bu skandalla Amerika Birleşik Devletleri'nde (ABD) yaşanan Watergate Skandalı arasında paralellik kurmuştur.[3]

Miçotakis'in partisinin de bağlı olduğu ve AP'de en fazla koltuğa sahip olan Avrupa Halk Partisi'nin (EPP) ise Yunanistan muhalefet liderinin gizlice dinlenmesiyle ortaya çıkan skandalla sessiz kaldığı görülmektedir. EPP'nin üyesi olan Avrupa Komisyonu Başkanı Ursula von der Leyen'in bu konuda sessizliğini koruması, üzerinde durulması gereken bir konudur. Zira böyle bir skandal, Macaristan ve Polonya gibi diğer Avrupa Birliği (AB) ülkelerinde yaşanmış olsaydı, von der Leyen'in ve diğer AB üst yöneticilerinin sessiz kalması pek de düşünülemezdi. Bu da iki sonuca işaret etmektedir.

Birincisi EPP ve von der Leyen, Miçotakis'in partisiyle ittifak halinde olduğu için bilinçli olarak sessiz kalmıştır. İkincisi ise söz konusu skandal, AB'nin savunduğunu iddia ettiği demokratik değerlerin, ülkeler üzerinde seçici ve yalnızca bir araç olarak uygulandığını göstermektedir. Dolayısıyla Miçotakis Hükümeti'nin AB üst yönetimiyle uyum içinde olması, bloktan sert eleştiriler almasını ve üzerinde baskı kurulmasını engellemiştir.

26 Ağustos 2022 tarihinde toplanan Yunanistan Parlamentosu toplantısı, bu skandal üzerine yapılan tartışmalarla geçmiştir. Miçotakis, parlamentodaki konuşmasında "Hiçbir şey devletin bu değerli operasyonel kolunu sorgulamamalıdır." [4] diyerek EYP'nin çalışmalarını savunmuştur. Buna karşılık ana muhalefetteki Radikal Sol İttifak (SYRIZA) lideri ve eski Başbakan Alexis Çipras, Miçotakis'i istifaya davet etmiştir.[5]

Yunan muhalefetinin Miçotakis'i istifa ettirebilecek kapasitede olup olmadığı ise bir soru işaretidir. Zira AB üst yönetiminin Miçotakis'e olan desteği, Başbakan'ın elini güçlendirmektedir. Ayrıca EYP üzerinde radikal kararlar alınmayacağı, Miçotakis'in yukarıdaki sözlerinden anlaşılmaktadır.

Yunanistan Başbakanı Miçotakis, kısa bir süre önce de Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin'in Yunanistan'da yeni bir hükümet istediğini dile getirmiş[6] ve yaşanan dinleme skandalının ortasında kendisini bu şekilde aklamaya ve dikkatleri başka noktaya çekmeye çalışmıştır. Yunanistan muhalefetinin istifa isteğini, bir bakıma Rusya'nın kendisini istememesiyle ilişkilendirerek Avrupa'daki savaş konjonktüründen faydalanmaya çalışmıştır. Miçotakis'in böyle bir söylemde bulunması, söz konusu skandal karşısındaki çaresizliğinden kaynaklanmaktadır.

Sonuç olarak Yunanistan'da patlak veren bu skandal, bazı kesimler tarafından ABD'deki Watergate Skandalı'yla ilişkilendirilse de en azından sonuçları itibarıyla benzemesi pek mümkün görünmemektedir. Hatırlanacağı gibi, 1974 yılında Watergate Skandalı sonrasında ABD Başkanı Richard Nixon istifa etmek zorunda kalmıştı. Ancak Nixon'un istifa etmesinde Amerikan kamuoyunun ve medyasının oldukça etkisi olmuştur. Dolayısıyla ABD gibi kamuoyu ve medyanın yönlendirici, zaman zaman da karar verici olduğu bir toplum ile Yunan toplumu arasında ciddi farklılıklar vardır. Bu nedenle de Yunanistan Başbakanı Miçotakis'in istifası beklenmemelidir.

[1] "Greek Intelligence Chief Resigns over Alleged Spying Scandal", Euronews, <https://www.euronews.com/2022/08/05/greek-intelligence-chief-resigns-over-alleged-spying-scandal>, (Erişim Tarihi:05.09.2022).

[2] Agnes Szucs, "EU Commission 'Monitors Closely' Developments on Greek Wiretapping Scandal", Anadolu Agency, <https://www.aa.com.tr/en/europe/eu-commission-monitors-closely-developments-on-greek-wiretapping-scandal/2669219>, (Erişim Tarihi:05.09.2022).

[3] Sarantis Michalopoulos, "EU Socialist Chief: Greece Needs Political Change After 'Watergate' Scandal", Euractiv, <https://www.euractiv.com/section/elections/news/eu-socialist-chief-greece-needs-political-change-after-watergate-scandal/>, (Erişim Tarihi:05.09.2022).

[4] Elena Becatoros, "Greek PM Defends Workings of Intelligence Service", Associated Press, <https://apnews.com/article/elections-greece-c0988889167bdb147522991662c427ce>, (Erişim Tarihi:05.09.2022).

[5] Aynı yer.

[6] "Mitsotakis Sees Russian, Turkish Forces in Play Against Greece", The National Herald, <https://www.thenationalherald.com/mitsotakis-sees-russian-turkish-forces-in-play-against-greece/>, (Erişim Tarihi:05.09.2022).

BASINDA ANKASAM

5 Eylül 2022

Ankara Kriz ve Siyaset Araştırmaları Merkezi (ANKASAM) Başkanı Prof. Dr. Mehmet Seyfettin Erol'un kaleme aldığı "Güç mücadelesinin diğer adı: 'Koridorlar' ve 'Kenar Kuşak'" başlıklı analizi, M5 Dergi'de paylaşıldı.

5 Eylül 2022

Ankara Kriz ve Siyaset Araştırmaları Merkezi (ANKASAM) Başkanı Prof. Dr. Mehmet Seyfettin Erol'un kaleme aldığı "Güç mücadelesinin diğer adı: 'Koridorlar' ve 'Kenar Kuşak'" başlıklı analizi, Kırmızılar'da paylaşıldı.

6 Eylül 2022

Ankara Kriz ve Siyaset Araştırmaları Merkezi (ANKASAM) Başkanı Prof. Dr. Mehmet Seyfettin Erol, Ulusal Kanal'da yayınlanan Günlük programına konuk olarak Avrupa'daki enerji krizini değerlendirdi.

6 Eylül 2022

ANKASAM Başkan Başdanışmanı Emekli Büyükelçi Aydın Nurhan, TRT Arabi'de dış politikadaki son gelişmeleri değerlendirdi.

6 Eylül 2022

Ankara Kriz ve Siyaset Araştırmaları Merkezi (ANKASAM) Başkanı Prof. Dr. Mehmet Seyfettin Erol'un Ulusal Kanal'da enerji krizine yönelik yaptığı değerlendirmeler, Ulak News haber portalında paylaşıldı.

8 Eylül 2022

Ankara Kriz ve Siyaset Araştırmaları Merkezi (ANKASAM) Avrasya Uzmanı Dr. Sabir Askeroğlu, Rusya'nın Kuzey Kore'den top mermisi ve roket aldığı yönündeki iddiaları, Haber Global'e değerlendirdi.

8 Eylül 2022

Ankara Kriz ve Siyaset Araştırmaları Merkezi (ANKASAM) Başkanı Prof. Dr. Mehmet Seyfettin Erol'un Ulusal Kanal'da enerji krizine yönelik yaptığı değerlendirmeler Com haber portalında paylaşıldı.

9 Eylül 2022

ANKASAM Başkan Başdanışmanı Emekli Büyükelçi Aydın Nurhan CNN Türk'te İngiltere Kraliçesi 2. Elizabeth'in ölümünü değerlendirdi.

9 Eylül 2022

ANKASAM Uluslararası İlişkiler Danışmanı Dr. Kadir Ertaç Çelik, Bengütürk TV Haftanın Raporu programında dış politikadaki son gelişmeleri değerlendirdi.

9 Eylül 2022

Ankara Kriz ve Siyaset Araştırmaları Merkezi (ANKASAM) Enerji Başdanışmanı Dr. Cenk Pala, enerji krizini Sputnik'e değerlendirdi.

Ankara Kriz ve Siyaset Araştırmaları Merkezi (ANKASAM) bünyesinde faaliyet gösteren ve uluslararası hakemli dergi olan Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi'nin son sayısı yayımlanmıştır. Academic Keys, ASOS Index, CEEOL, Cite Factor, DRJI, Index Copernicus, İdeal Online, Research Bible, Sindex ve TÜBİTAK DERGİPARK veri tabanları tarafından taranan dergimize aşağıdaki bağlantı üzerinden ulaşabilirsiniz.

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ CİLT VI , SAYI I

BÖLGESEL ARAŞTIRMALAR DERGİSİ

Ankara Kriz ve Siyaset Araştırmaları Merkezi (ANKASAM) bünyesinde faaliyet gösteren ve uluslararası hakemli dergi olan Bölgesel Araştırmalar Dergisi'nin son sayısı yayımlanmıştır. Academic Keys, ASOS Index, CEEOL, Cite Factor, DRJI, Index Copernicus, İdeal Online, Research Bible, Sindex ve TÜBİTAK DERGİPARK veri tabanları tarafından taranan dergimize aşağıdaki bağlantı üzerinden ulaşabilirsiniz.

ANKASAM BÖLGESEL ARAŞTIRMALAR DERGİSİ CİLT VI , SAYI I

